

นิตินิติกรของพลเมืองผู้ขัดขืนกฎหมายเพื่อจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กฤษณ์เพชร โสมณวัตร

วันที่ 11 ตุลาคม 2554 ศาลฎีกาตัดสินจำคุกนางจินตนา แก้วขาว แกนนำกลุ่มอนุรักษ์บ้านกรูด 4 เดือน โดยไม่รอลงอาญา ในข้อหาบุกรุกที่ดินซึ่งสืบเนื่องจากคดีล้มโต๊ะจีนงานเลี้ยงของบริษัทยูเนี่ยน พาวเวอร์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินบ้านกรูด อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์¹ ซึ่งภาพของจินตนา แก้วขาวเป็นที่รู้จักดีว่าเป็นนักต่อสู้เพื่อปกป้องชุมชนบ้านเกิดของตน ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางแต่กลับต้องคำพิพากษาให้ติดคุกติดตารางจนขัดต่อสามัญสำนึกของผู้คนจำนวนมากไม่น้อย

กรณีของจินตนา แก้วขาว เป็นเหมือนชนวนที่จุดติดและลามไปแสดงให้เห็นภาคประชาชนจำนวนมากที่ต้องเผชิญชะตากรรมเดียวกัน หรือกำลังเผชิญอยู่ อย่างสุแก้ว ฟองฟู (พ่อหลวงนง) ที่เข้า “ปฏิรูป” ที่ดินในชุมชนท้องถิ่นของตนถึง 15,000 ไร่ และจัดสรรให้แทบทุกครัวเรือนมีที่ดินทำกินและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หรือสมัย ภักดีมี (พ่อสมัย) ผู้พยายามคัดค้านเหมืองแร่ทองคำทับฟ้าจนต้องต้องคดีบุกรุกเนื่องจากพานักศึกษาเดินทัศนศึกษาจนไปเข้าเขตเหมืองแร่

¹ มติชนออนไลน์. ศาลตัดสินจำคุกจินตนา แก้วขาว คดีล้มโต๊ะจีน บ. โรงไฟฟ้าบ้านกรูด 4 เดือน ไม่รอลงอาญา [ระบบออนไลน์]. ที่ http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1318312771&grpId=&catid=19&subcatid=1905 เมื่อ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๔.

ตลอดจนกรณีอื่นๆ ที่เคยเกิดขึ้นทั้งเขื่อนปากมูล เขื่อนราศีไศล สมัชชาคนจน เป็นต้น กรณีเหล่านี้ล้วนแต่สะท้อนชะตากรรมของภาคประชาชนที่จินตนา แก้วขาวสรุปไว้อย่างแฉกดันว่า “ไม่ตายก็ติดคุก”² อย่างไรก็ตาม กรณีของจินตนาได้สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด และไม่ยอมรับตราบาปจากโทษ ช้ายังได้รับการตอบรับที่ดีจากสาธารณะชนหลายภาคส่วนด้วย จนโทษจำคุกที่ลงกับจินตนา นั้นแทบกลายเป็นหนามยอกอกทำร้ายตัวเองของศาลและระบบกฎหมายซึ่งไม่ได้รับการยอมรับ

ท่าที่ต่อโทษของจินตนา นำไปสู่คำถามและเป้าหมายของบทความชิ้นนี้ว่า พลเมืองที่ขัดขืนกฎหมายในแต่ละท้องถิ่นจะต้องคิดอาญานั้น ให้ความหมายมีสำนึก และมีท่าที่ต่อ “โทษจำคุก” ที่คุกคามตนอย่างไร กล่าวคือ โทษนั้นอาจเป็นตราบาปอันร้ายแรง เป็นสัญลักษณ์ของความพ่ายแพ้ของภาคประชาชน เป็นตัวอย่างของความผิดพลาดที่พึงระวัง เป็นเพียงการย้ายที่นอน หรือเป็นผลจากความยุติธรรมที่ต้องตอบได้อย่างถึงที่สุด ซึ่งความหมายต่อโทษจำคุกนั้นย่อมตอบตำแหน่งแห่งที่ของกฎหมายในหัวใจจิตหัวใจของประชาชน ตลอดจนความชอบธรรมในการบังคับใช้

นอกจากนี้หากนำข้อคิดจากการศึกษามาร้อยโยงกับความคิดเรื่องประชาธิปไตย งานชิ้นนี้จะแสดงภาพของประชาธิปไตย อย่างน้อยจากสองทาง ทางแรกคือ การมองเห็นการเมืองภาคประชาชน ซึ่งนับวันจะกลายเป็นกลไกสำคัญในการกำกับการเมืองให้อยู่ในครรลองแห่งประชาธิปไตยในมิติการสร้างสรรค์สังคมพลเมืองที่เข้มแข็ง ขณะที่อีกด้านหนึ่งของงานย่อมตั้งคำถามกับหลักการอันมโหฬารที่กำกับการใช้กฎหมายอยู่ อย่างหลักการปกครองโดยกฎหมาย (The Rule of Law) ที่ยึดโยงอยู่กับความเป็นทั่วไป (General) และโทษ

² สายศิริ ด่านวิมณะ, คำถามปลายเปิด ว่าด้วยชะตากรรมซ้ำซากของภาคประชาชน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารณสุขแห่งชาติ, 2554), หน้า 33.

(Punishment) ว่ากฎหมายในชีวิตจริงอาจพิสดารหลากหลายและซับซ้อนเกินกว่าจะวินิจฉัยจากตำรากฎหมายได้ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นความสำคัญของปัจเจกชนในระบบกฎหมายอีกทางหนึ่ง

เพื่อตอบคำถามและอธิบายนิติสำนึกของพลเมืองผู้ขัดขึ้นกฎหมายนี้ ผู้เขียนอธิบายผ่าน 4 หัวข้อ หัวข้อแรกเป็นการอธิบายแนวคิดนิติสำนึก (Legal Consciousness) โดยสังเขป เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ ผลการศึกษา หัวข้อที่สองเป็นการพิจารณาพรมแดนความรู้เรื่องภาคประชาชน โทษจำคุก และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยจะแสดงให้เห็นศักยภาพและความสำคัญของภาคประชาชน รวมถึงระบบกฎหมายที่ทำงานกับภาคประชาชน ที่ทำผิดกฎหมาย และความหมายโดยทั่วไปของการต้องโทษ “จำคุก” ถัดจากนั้นในส่วนที่สาม ผู้เขียนจะลงรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่ 3 พื้นที่ ได้แก่ บ้าน นานาหนองบง จังหวัดเลย บ้านแพะใต้ จังหวัดลำพูน และบ้านกรูด จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ โดยจะแสดงให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ พร้อมกับการวิเคราะห์เพื่อ มองหา “นิติสำนึก” ของพลเมืองผู้ขัดขึ้นกฎหมายเหล่านั้น และส่วนที่สี่จะเป็น การสรุปผลการศึกษา เพื่อตอบคำถามหลักของงานว่าสุดท้ายแล้ว นิติสำนึกของ พลเมืองผู้ขัดขึ้นกฎหมายเป็นอย่างไร และนิติสำนึกนั้นมีผลอย่างไรต่อระบบ กฎหมายและสังคมการเมือง

1. นิติสำนึก: การศึกษากฎหมายกับสังคมในแนวทางหลังสมัยใหม่

กฎหมายที่ศึกษาจำเรียนกันในตำรา หรือในทฤษฎีนั้นผิดฝาผิดตัวกับ กฎหมายที่ใช้กันอยู่ในความเป็นจริง ซึ่งหมายถึงการศึกษาในแนวทางกฎหมาย กับสังคม และนิติสำนึกด้วย เพราะการศึกษากฎหมายกับสังคมนั้นมีฐานสำคัญ อยู่ที่ไม่เชื่อข้ออ้างของตำรา ทฤษฎี และอุดมการณ์ แต่มุ่งลงไปหาคำตอบใน สังคม

ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษานวกฎหมายกับสังคม (Law and Society Studies) กับการศึกษานวทางนิติสำนึก (Legal Consciousness Studies) นั้นแทบจะไม่สามารถแยกจากกันได้ คือ งานด้านนิติสำนึกหลายชิ้นแสดงออกมาผ่านงานวิชาการด้านกฎหมายกับสังคม ที่ได้ชื่อว่าเป็นงานของ “นักกฎหมายกับสังคม” เช่น เดวิด เอ็ม. เองเกล (David M. Engel) แฟรงก์ มังก์เกอร์ (Frank Munger) ในงานชื่อ *Right of Inclusion: Law and Identity of American with Disability*³ และงานชิ้นถัดมาอย่าง *Tort, Custom and Karma: Globalization and Legal Consciousness in Thailand*⁴ ซูซาน ซิลเบย์ (Susan Silbey) เป็นต้น ซึ่งหากพิจารณาไปถึงรากฐานความคิดของนิติสำนึก จะพบว่าการศึกษากฎหมายกับสังคมเป็นพื้นฐาน

เริ่มจากการศึกษากฎหมายกับสังคมเป็นการศึกษากฎหมายโดยไม่ละทิ้งบริบททางสังคม (Social Context) ที่มีการศึกษาอย่างเป็นทางการและมีการจัดตั้งเป็นสมาคมกฎหมายกับสังคม (Law and Society Association) ในปี 1964⁵ โดยเริ่มจากฐานคิดที่ถูกอธิบายไปในสองทิศทาง คือ ฐานคิดของสำนักสังคมนิยมทางกฎหมาย (Legal Realism) มีเป้าหมายเพื่อท้าทายวงการวิชาการทางกฎหมาย โดยเสนอว่าสถาบันทางกฎหมายนั้นไม่แตกต่างจากสถาบันทางสังคมการเมืองอื่นๆ ที่มีความเป็นการเมือง การศึกษาสถาบันกฎหมายนั้นจึงควรศึกษาด้วยวิธีการเชิงประจักษ์ (Empirically) เช่นเดียวกับสถาบันทางสังคมการเมือง

³ David M. Engel and Frank Munger, *Right of Inclusion* (Chicago and London: University of Chicago Press, 2003).

⁴ David M. Engel and Jarawan S. Engel, *Tort, Customs and Karma: Globalization and Legal Consciousness in Thailand* (Chiang Mai: Silkworm, 2010).

⁵ Frank Munger, “Mapping Law and Society” in Austin Sarat, et al (eds)., *Crossing Boundaries: Traditions and Transformations in Law and Society Research* (Evanston: Northwestern University Press, 1998), p. 25-26.

อื่นๆ⁶ ความคิดนี้สะท้อนในวงวิชาการสาขากฎหมายกับสังคมว่ากฎหมายในทางที่ใช้กัน (Law in Action) กับกฎหมายในตำรา (Law in Book) นั้นแตกต่างกัน และกฎหมายในทางที่ใช้กันมีพลังให้เกิดการใช้งานเหนือกว่ากฎหมายในตำรา⁷ ในขณะเดียวกันก็มีการอธิบายว่าการศึกษานโยบายกฎหมายกับสังคมนั้นเป็นทฤษฎีที่พัฒนามาเพื่อนำวิชาการกฎหมายไปสู่ความทันสมัย (Process of Modernization)⁸ ด้วยเหตุนี้ความคิดเรื่องกฎหมายกับสังคมที่เน้นวิธีศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์และยังเป็นวิธีการศึกษากฎหมายในกระบวนการทำให้ทันสมัย ลักษณะเหล่านี้ย่อมไม่รอดพ้นการวิพากษ์วิจารณ์จากนักคิดหลังสมัยใหม่ได้ เพราะสำนักหลังสมัยใหม่มุ่งจู่โจมเรื่องเล่าขนาดใหญ่ (Meta Narrative) โดยมีเหตุผลว่าการมีเรื่องเล่าขนาดใหญ่เป็นการกดทับ บดบังตัวตนคนอื่น ซึ่งการโต้แย้งนี้ทำให้เกิดการปรับตัวในวงการกฎหมายกับสังคม โดยเฉพาะการลดความสำคัญของโครงสร้างและการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ในการศึกษากฎหมายกับสังคมแบบดั้งเดิม ไปสู่การเน้นสิ่งที่นักคิดฝั่งหลังสมัยใหม่คิดว่าเป็นสิ่งที่ถูกกดทับ บดบังอยู่ นั่นคือ ความรับรู้ (Perception) สำนึก (Consciousness) ความหมาย (Meaning) และวัฒนธรรม (Culture) เป็นต้น การปรับตัวของวิชาการด้านกฎหมายกับสังคมจึงเป็นต้นทางของการศึกษาแบบ “นิติสำนึก” (Legal Consciousness Studies) อย่างไรก็ตามแนวทางการศึกษากฎหมายกับสังคมแบบดั้งเดิม (Traditional Law and Society Studies) ก็ยังคงมีการศึกษาอยู่เป็นคู่ขนานกัน

⁶ David M. Engel, ปาฐกฐา เรื่อง “Globalization and Legal Consciousness”, ณ ห้องประชุมชั้น ๒ สำนักบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ITSC) วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๔.

⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁸ Frank Munger, “Mapping Law and Society” in Austin Sarat, et al (eds.), *Crossing Boundaries: Traditions and Transformations in Law and Society Research*, p. 28.

ลักษณะสำคัญของการศึกษาแนวนิตินี้ก คือ ด้านหนึ่ง การศึกษาแนวนิตินี้กไม่ละทิ้งบริบททางสังคม และอีกด้านหนึ่งคือการยอมรับ เปิดรับข้อมูลชุดใหม่ๆ ที่นอกเหนือจากความรู้เชิงประจักษ์และความรู้แบบวิทยาศาสตร์ เช่น ความคิด ความเชื่อ ความไม่รู้ ผีสาร เทวดา ความโกรธ ความไม่มีเหตุผลมากขึ้น

นิตินี้ก คือ การศึกษาการให้ความหมายแก่กฎหมายของปัจเจกบุคคล ซึ่งการทำความเข้าใจปัจเจกอย่างลึกซึ้งนั้นสะท้อนออกมาหลายทางไม่ว่าจะผ่านทัศนคติ อุดมการณ์ของปัจเจก ตลอดจนวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ นิตินี้กจึงไม่ได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวและเป็นอิสระ แต่สัมพันธ์กับบุคคลและสังคมอย่างใกล้ชิด เมื่อเงื่อนไขทางสังคมหรือประสบการณ์ของบุคคลเปลี่ยนแปลงไป บางประการ การให้ความหมายต่อกฎหมาย หรือที่เรียกว่า “นิตินี้ก” นั้นก็อาจเปลี่ยนไปตามกัน นิตินี้กจึงไม่ใช่คุณค่าที่ตายตัวแต่มีความเป็นพลวัตและมีความต่อเนื่องสอดคล้องกับจังหวะของสังคมและชีวิต ด้วยเหตุนี้ นิตินี้กจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) ในการให้ความหมายต่อกฎหมายของปัจเจกบุคคล ที่สะท้อนจากทัศนคติ อุดมการณ์ และวัฒนธรรม

วิธีการศึกษาเชิงนิตินี้กจึงล้อยู่กับพัฒนาการและความหมายของนิตินี้ก ซึ่งต้องคำนึงถึงปัจจัย เงื่อนไขต่างๆ ที่ประกอบสร้าง “นิตินี้ก” ของบุคคลนั้นๆ ขึ้นมาด้วย ในประเด็นนี้ เดวิด เอ็ม เองเกล (David M. Engel) ได้เสนอองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ⁹ ในการศึกษา นิตินี้กที่ค่อนข้างสมบูรณ์สำหรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษานิตินี้ก ได้แก่ ประการแรก คือ กรอบคิดด้านพื้นที่และเวลา (Spatial and temporal framework) ประการที่สอง คือ อัตลักษณ์และตัวตน (Concept of Self) ประการที่สาม ความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมชุมชน (Community, Social network and relationship)

⁹ David M. Engel and Jaruwan S. Engel, *Tort, Customs and Karma: Globalization and Legal Consciousness in Thailand*, p. 5-6.

ประการที่สี่ ความคิดเรื่องความยุติธรรมและกระบวนการวิธีทางกฎหมาย (Justice and procedures) และประการสุดท้าย คือ จักรวาลวิทยาและความเชื่อทางศาสนา (Cosmology and religious belief)

การศึกษาในแนวทางนี้สำคัญจึงเป็นการศึกษากฎหมายบนจุดยืนสองอย่าง คือ การศึกษากฎหมายกับสังคม เพราะมีจุดยืนว่ากฎหมายที่แท้จริงไม่ได้อยู่ในศาลหรือตำรา แต่มีสภาพบังคับที่สังคมมนุษย์เสียมากกว่า และจุดยืนของสำนักคิดแบบหลังสมัยใหม่หรือหลังโครงสร้างนิยม ที่แย้งการศึกษากฎหมายกับสังคมแบบดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลเชิงประจักษ์และละเลยปัจเจกบุคคล การศึกษากฎหมายในแนวนี้จึงเป็นลูกผสมระหว่างกฎหมายกับสังคมและหลังสมัยใหม่ นิยม ดังนั้น ในการศึกษาโดยใช้แนวคิดนี้สำนักต้องระลึกรั้งเป้าหมายของการศึกษาภาษากับสังคม คือ เพื่อตอบใจที่ว่ากฎหมายในทางที่ใช้กันกับกฎหมายตำรา/ทฤษฎีนั้นอาจแตกต่างกัน และใช้วิธีคิดแบบหลังสมัยใหม่ที่เปิดกว้างสำหรับข้อมูลที่เป็นอารมณ์ ความรู้สึก สำนึก เรื่องเล่า หรืออื่นๆ ของปัจเจกในฐานะที่เป็นวาทกรรมอย่างหนึ่งที่ถูกกดทับจากวิธีวิทยาในยุคแห่งความทันสมัย

2. พรมแดนความรู้เรื่องภาคประชาชน การดำเนินคดี และโทษจำคุก

การเคลื่อนไหวของจินตนา แก้วขาว และชาวบ้านกรูดก็ดี ของพ่อสุแก้ว และชาวบ้านแพะใต้ หรือพ่อสมัยและชาวบ้านหนองบงก็ดีเป็นปรากฏการณ์ที่เรียกได้ว่าเป็น “การเมืองภาคประชาชน” เพราะพลเมืองเหล่านี้เคลื่อนไหวด้วยตนเองเพื่อจัดการประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นประเด็นสาธารณะที่จัดตำแหน่งแห่งที่ว่าใครควรได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

เท่าไรและอย่างไร ไม่ได้ปล่อยให้เป็นการกิจของรัฐ ที่ “ราษฎร” ไปร้องทุกข์ หรือเป็นการชุมนุมเพื่อขอฉันทามติทางการเมืองอย่างช่วงก่อน 14 ตุลา 2516¹⁰

ความขัดแย้งด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้คนจำนวนมาก มักเริ่มจากความขัดแย้งระหว่างปัจเจกแต่ละคนในชุมชน ก่อตัวเป็นระดับความขัดแย้งชุมชน จนร่วมมือกันภายในภูมิโนเวศวัฒนธรรมเดียวกัน (เช่น การร่วมมือกันของกลุ่มอนุรักษ์ป่อนอก และบ้านกรูด) หรือกระทั่งกลายเป็นเครือข่ายการร่วมมือระดับภาคหรือระดับประเทศ แม้จะไม่ใช่คนละกลุ่มปัญหาก็ตาม (เช่น สมัชชาคนจน มีทั้งกลุ่มปัญหาเชื่อน ที่ดิน เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น) ซึ่งการพัฒนาเป็นเครือข่ายนั้นมีส่วนเสริมการเรียนรู้ของพลเมืองอย่างมาก ทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ปัญหาและการเคลื่อนไหว ตลอดจนการมีเรียนรู้ในเชิงวิชาการจากเครือข่ายที่เป็นชนชั้นกลางเช่น นักพัฒนาเอกชน หรือนักวิชาการ เป็นต้น¹¹

การเมืองภาคประชาชนที่เกิดขึ้นทั้งสามพื้นที่นั้นไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่นอนตื่นขึ้นมาและคิดว่าตนต้องเห็นต่างจากภาครัฐไม่ แต่เป็นกระบวนการที่มีเหตุและมีผล โดยที่เหตุสำคัญเกิดจากความไม่มีประสิทธิภาพของประชาธิปไตยในระบบตัวแทนที่ไม่สามารถดูดซับความปรารถนาของพลเมืองจำนวนมากเข้าสู่ระบบการเมืองได้¹² ประกอบกับการความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการแผ่ขยายของอำนาจรัฐอย่างไพศาลที่บังคับดลให้พลเมืองจำนวนมากมีส่วนร่วมได้

¹⁰ ประกาศ บันทึบบ้าง, การเมืองบนท้องถนน 99 วันสมัชชาคนจน และประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย (กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก, 2541).

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹² เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ: วิชาภาษา, 2546).

เสียกับนโยบายของภาครัฐ¹³ และกระบวนการภายในชุมชนที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำนึกจากพลเมืองผู้ยอมรับและเชื่อฟัง (Passive Citizen) ไปสู่พลเมืองผู้กระตือรือร้น (Active Citizen) ที่เกิดจากปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน เช่น ความเหลวแหลกของการจัดการทรัพยากรโดยภาครัฐ การเกิดกลุ่มและเครือข่ายประชาชน การเกิดขึ้นของนักพัฒนาเอกชน การศึกษาของภาควิชาการ ซึ่งส่งผลให้การเมืองภาคประชาชนเติบโตขึ้น¹⁴ ที่สำคัญอีกประการ คือ การเกิดบรรยากาศทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ยอมรับภาคประชาชนในช่วงรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ต่าง จากเดิมในยุคเผด็จการทหารและประชาธิปไตยพิกานั้นได้ทำให้เกิดความเจ็บในขบวนการประชาชนอย่างยาวนาน¹⁵ หากกล่าวอย่างตรงไปตรงมา คือ การเมืองภาคประชาชนเป็นผลพวงจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมที่ไม่อาจขัดขวางได้

ถึงแม้การเมืองภาคประชาชนจะเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจเลี่ยง แต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันการเมืองภาคประชาชนถูกขัดแย้งขัดขวางอย่างต่อเนื่องอยู่หลายครั้ง ความพยายามดังกล่าว เช่น การใช้ความรุนแรงสลายการชุมนุม การลอบสังหารผู้นำภาคประชาชน การใส่ร้ายป้ายสี เป็นต้น ในงานของไทเรล ฮาเบอร์คอน (Tyrell Haberkorn) ได้อธิบายว่าผู้นำขบวนการประชาชนจำนวนมากที่เคลื่อนไหวเรื่องกฎหมายการเช่าที่ดินในภาคเหนือถูกลอบสังหารในช่วงประชาธิปไตยเฟื่องฟู คือ ระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 ถึง 16 ตุลาคม 2519 จนถึงปัจจุบันเวลาผ่านไปกว่า 30 ปีก็ยังไร้ร่องรอยผู้ร้ายในคดีเหล่านั้น¹⁶ ในทำนอง

¹³ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, จะรักกันอย่างไรในเมื่อเรายังไม่เข้าใจกัน (นนทบุรี: Oh My God, 2553).

¹⁴ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, นิเวศประวัติศาสตร์: พรมแดนความรู้ (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2545).

¹⁵ ประภาส ปิ่นตบแต่ง, การเมืองบนท้องถนน 99 วันสมัชชาคนจน และประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย.

¹⁶ Tyrell Haberkorn, *Revolution Interrupted* (Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2011).

เดียวกันกฎหมาย บุญชัย ก็ได้รวบรวมการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนที่ถูกใช้ความรุนแรง และค้นพบว่าขบวนการภาคประชาชนเกือบทั้งหมดล้วนไม่พ้นการถูกทำร้าย อย่างน้อยก็โดยตรง โดยอ้อม หรือโดยวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง¹⁷

อย่างไรก็ตาม ภาคประชาชนไม่ได้เผชิญหน้ากับความรุนแรงดิบเถื่อนเพียงอย่างเดียว ปัญหาสำคัญอีกประการ คือ การต้องคดีความและต้องโทษ ซึ่งโทษที่ได้รับจากการเคลื่อนไหวมักเป็นโทษทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “โทษจำคุก” ซึ่งเป็นโทษที่นอกจากจะทำให้ผู้ต้องโทษเผชิญกับการถูกกีดกันเสรีภาพ และเป็นพื้นที่แห่งความรุนแรงหลายอย่าง เช่น การถูกทุบตี ทำร้าย ข่มขืน ฯลฯ แล้วโทษจำคุกยังทำงานที่สำคัญอีกอย่าง คือ การรับรองความรู้ศีลธรรมของผู้ต้องโทษ โดยการสร้าง “ตราบาป” (Stigma) ให้กับผู้ต้องโทษอย่างรุนแรง ซึ่งมีผลสำคัญต่อไปกับการได้รับการยอมรับจากสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ¹⁸ ซึ่งการต้องโทษจำคุกนั้นเป็นการใช้อำนาจรัฐบังคับแก่สิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยตรงจึงจำเป็นต้องผ่านกระบวนการพิจารณาอาญาเสียก่อน

ในขณะที่เดียวกันกรณีของการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่ละเมิดกฎหมายบางข้อนั้น พลเมืองล้วนเชื่อว่าตนได้เรียกร้องและใช้สิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะสิทธิในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการกระทำทางการเมือง เพราะเป็นการจัดลำดับความสำคัญของทรัพยากรสาธารณะว่าใครควรได้อะไร ที่ไหน เท่าไหร่ และ

¹⁷ กฎหมาย บุญชัย, “สืบรอย “ความรุนแรง” จากวรรณกรรมของขบวนการสิทธิชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย” ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ) *ความรุนแรงซ่อนหาสังคมไทย*, 2553.

¹⁸ Richard S. Frase, “Criminalization and Decriminalization” [online], *Encyclopedia of Crime and Justice*, 2002, online at <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-340300069.html>.

อย่างไร¹⁹ ประเด็นทางกฎหมายในงานศึกษาชิ้นนี้จึงแบ่งเป็นสองข้อ คือ เนื้อหาแห่งสิทธิและการใช้สิทธิทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ และการทำความเข้าใจตามกฎหมายอาญา

การใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญไทยในการเคลื่อนไหวด้านสิทธิอันเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมักอยู่ในรูปของ “สิทธิชุมชน” ทั้งนี้ เพราะเดิมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นถือเป็นทรัพย์สินของรัฐ (State Property) ในฐานะทรัพยากรของชาติ แต่เนื่องจากการจัดการที่บกพร่องของภาครัฐ²⁰ ขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ไม่ใช่ทรัพย์สินของเอกชน (Private Property) ที่ใคร่หวดอ้างประโยชน์ของตนเหนือกว่าบุคคลอื่นได้โดยลำพัง²¹ (แต่อาจมีสิทธิปิดป่าบรรเทาความเสียหายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ตามกฎหมายละเมิด) จึงทำให้เกิดความคิดรื้อฟื้นให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นของส่วนรวม (Common Property) อีกครั้ง (สมัยโบราณทรัพยากรธรรมชาติเป็นทรัพย์สินอยู่ในอำนาจของชุมชน)²² เห็นได้ว่าสิทธิการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงอยู่ในรูปของ “สิทธิชุมชน” ซึ่งกฎหมายไทยได้รับรองในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 เป็นฉบับแรก และแก้ไขปรับปรุงเล็กน้อยในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550

¹⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย” ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2538).

²⁰ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, นิเวศประวัติศาสตร์: พรมแดนความรู้.

²¹ บุญชู ณ ป้อมเพชร, สิทธิในการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน: ศึกษาเปรียบเทียบต่างประเทศกับประเทศไทย, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.

²² กิตติศักดิ์ ปกรติ, สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ), หน้า 157.

รัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับรับรองสิทธิชุมชน²³ ว่า ให้ชุมชน และบุคคลมีสิทธิร่วมกับรัฐในการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เกิดอันตรายต่อสุขภาพ สุขอนามัย และคุณภาพชีวิต โดยมีรายละเอียดปลีกย่อยที่ต่างกันบ้าง อย่างไรก็ตามย่อมเห็นได้ชัดว่าการเคลื่อนไหวของพลเมืองทั้งสามพื้นที่ไม่หลุดออกจากการประเด็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลอย่างยิ่งต่อคุณภาพชีวิตของตนโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ดังนั้น ย่อมมองได้ว่าการเคลื่อนไหวของพลเมืองนี้ อาจเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อบังคับใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญของตนที่มีเหตุจูงใจและความชอบธรรมที่ต่างไปจากการทำผิดกฎหมายอาญาทั่วไป

ในขณะที่การเคลื่อนไหวของพลเมืองทำบนฐานว่าพวกตนเดือดร้อนและขัดแย้งในด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกับรัฐหรือเอกชน พร้อมกับเป็นการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้สมาชิกในชุมชนที่พึงพึงทรัพยากรได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน แต่เมื่อพลเมืองผู้เคลื่อนไหวในประเด็นดังกล่าวได้ทำผิดกฎหมายอันเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวเพื่อบังคับใช้สิทธินั้น คดีกลับถูกยกขึ้นและฟ้องร้องในฐานะการทำผิดกฎหมายอาญา ซึ่งในเบื้องต้นย่อมหมายความว่า การต่อสู้ของพลเมืองเป็นคดีความเกี่ยวกับอาชญากรรม²⁴

ในคดีอาญาการพิจารณาความรับผิดในเชิงเนื้อหาหรือสารบัญญัติ จากโครงสร้างความรับผิด 3 ส่วน เริ่มจากการกระทำนั้นต้องเป็นการทำผิดกฎหมายที่ครอบคลุมประกอบความผิดทั้งองค์ประกอบภายนอก และองค์ประกอบภายใน ส่วนที่สองพิจารณาว่าการกระทำลักษณะดังกล่าวไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด และสุดท้ายพิจารณาว่าการกระทำนั้นไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ เมื่อครบ

²³ รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 รับรองไว้ในมาตรา 46 และ 56 เป็นหลัก ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 รับรองตามมาตรา 66 และ 67 เป็นหลัก

²⁴ จิตติ ติงภักดิ์, *กฎหมายอาญา ภาค ๑* (กรุงเทพฯ: จีรจักรการพิมพ์, 2546), หน้า 2-5.

องค์ประกอบทั้งสามส่วน ผู้กระทำความผิดจึงจะต้องรับโทษทางอาญา²⁵ ได้แก่ วิทยุวิทยุ ปรับ กักขัง จำคุก หรือประหารชีวิต

การทำผิดกฎหมายโดยครบองค์ประกอบเบื้องต้น หมายถึง องค์ประกอบภายนอกจิตใจ (Actus Reus) คือ มีการเคลื่อนไหวร่างกายหรือไม่ เคลื่อนไหวร่างกายไปทำความผิด และองค์ประกอบภายในจิตใจ (Mens Rea) ซึ่งหมายถึง เจตนาหรือประมาท สำหรับองค์ประกอบภายนอกพิจารณาตาม เงื่อนไขหลักเกณฑ์ของกฎหมายแต่ละมาตราไป โดยมากพิจารณาออกเป็น ผู้กระทำ การกระทำ กรรมของการกระทำ และพฤติการณ์ประกอบการกระทำ และองค์ประกอบภายใน กฎหมายอาญาพิจารณาเรื่อง “เจตนา” ตามมาตรา 59 ประมวลกฎหมายอาญา ว่า เจตนาหมายถึงความรู้สำนึกในการกระทำ โดย ประสงค์ต่อผลหรือยอมเล็งเห็นผล และรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของ ความผิด เช่น รู้ว่าตนกำลัง “เดิน” เข้าไปใน “อสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่น”

นอกเหนือจากนี้กฎหมายอาญาไม่เรียกว่าเป็น “องค์ประกอบความรับผิดชอบทางอาญา” โดยพื้นฐานข้อมูลในการพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาจึงจำกัด อยู่ที่ “องค์ประกอบความผิด” เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม กฎหมายอาญาก็กำหนดข้อยกเว้นความผิดไว้บาง ประการ คือ การไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด ในกฎหมายไทยมีสองกรณี ที่ กฎหมายยกเว้นความผิดให้ คือ และการกระทำความผิดที่เป็นการป้องกันโดย ขอบด้วยกฎหมาย ตามมาตรา 68 กล่าวคือ กฎหมายอนุญาตให้บุคคลทำผิด กฎหมายได้ หากการทำผิดกฎหมายนั้นทำเพื่อป้องกัน “ภัย” ที่เกิดขึ้นกับตน โดย ทำกับต้นเหตุแห่งภัยนั้น นอกจากนี้กฎหมายกำหนดว่าภัยนั้นต้องเป็นภัยอัน ละเมิดกฎหมาย คือ การทำผิดกฎหมายของอีกฝ่ายเป็นต้นเหตุแห่งภัยนั้น เช่น

²⁵ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค ๑ (กรุงเทพฯ: จีระชัยการพิมพ์, 2546), หน้า 77-83.

เขาจะฆ่าเรา เราเลยฆ่าเขาก่อน เป็นต้น นอกจากนี้ภยันั้นจะต้องเป็นภยันัน “ใกล้จะถึง” คือ ไม่มีทางหลีกเลี่ยงอื่นแล้วนอกจากการทำผิดกฎหมายนั้น และการทำความผิดไปพอดีแก่เหตุ พิจารณาจากหลักความได้สัดส่วนของภัย คือ ถ้าเขาจะฆ่าเรา เราทำได้มากที่สุด คือ ฆ่าเขาก่อน เป็นต้น

หากพิจารณาแล้วพบว่าปราศจากกฎหมายที่ยกเว้นความผิด จึงต้องมาพิจารณาว่ามีกฎหมายยกเว้นโทษหรือไม่ โดยทั่วไป ได้แก่ การกระทำความผิดโดยจำเป็น วิกฤตจิต มึนเมาโดยถูกบังคับ หรือเป็นคำสั่งของเจ้านักงาน ในที่นี้พิจารณาเฉพาะการทำผิดโดยความจำเป็นเท่านั้น ซึ่งการทำผิดโดยจำเป็น แบ่งได้เป็น 2 กรณี ตามมาตรา 67 ประมวลกฎหมายอาญา คือ ทำความผิดต่อบุคคลที่สามที่ไม่เกี่ยวข้องกับ”ภัย”เพราะอยู่ใต้อำนาจบังคับอันไม่อาจขัดขืนได้ เช่น มีคนเอาปืนมาให้ทำร้ายอีกคนหนึ่งและเราก็ตำร้ายคนคนนั้นเสีย เป็นต้น นอกจากนี้การทำความผิดโดยจำเป็นต่อบุคคลที่สามเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่นจากภัยอันตรายอันใกล้จะถึง ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และไม่ได้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน เช่น มีคนร้ายไล่แทง จึงวิ่งหนีเข้าไปในบ้านของบุคคลอื่น เป็นการทำความผิดต่อเจ้าของบ้าน ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับคนร้าย สามารถอ้างเหตุว่าเป็นในการทำ ความผิดได้ ทั้งนี้ต้องไม่ทำไปเกินกว่าเหตุ

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า การกระทำนั้นปราศจากทั้งกฎหมายที่ยกเว้นความผิดและกฎหมายที่ยกเว้นโทษ การกระทำความผิดตาม “องค์ประกอบความผิด” ย่อมต้องรับโทษตามกฎหมาย ในกรณีของการทำผิดอาญาเนื่องมาจากการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญก็อยู่ในโครงสร้างวิธีคิดแบบเดียวกัน

3. บริบท และนิติสำนึก: เหมืองทอง ที่ดินสาธารณะ และโรงไฟฟ้า

กรอบแนวคิดในการศึกษานี้เลียนแบบและแต่งเติมกรอบคิดของเดวิด เองเกล (David M. Engel) ใน *Tort, Customs and Karma: Globalization and*

*Legal Consciousness in Thailand*²⁶ ในการศึกษานิติสำนึก ประกอบกับ ประเด็นสำคัญต่างๆ ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้สามารถรอบประเด็น ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้เป็น 5 ประเด็นใหญ่ ได้แก่ สภาพพื้นที่ทั่วไป ความเป็นมาของการเคลื่อนไหว ความสัมพันธ์ภายในชุมชน ความคิดเรื่องตัวตน และ ความคิดเรื่องระบบยุติธรรม โดยพิจารณาเรื่องราวในแต่ละพื้นที่พร้อมกันในแต่ละประเด็น

3.1 สภาพพื้นที่ทั่วไป

พื้นที่แต่ละพื้นที่มีลักษณะเด่นที่แตกต่างกันออกไป บ้านกรูดเป็นชุมชน ติดทะเลในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่บ้านกรูดมีสาธารณูปโภคทุกอย่างที่เมืองฟิจิ จะมีทั้งอินเทอร์เน็ต เคเบิลทีวี หนังสือพิมพ์ วัด รีสอร์ท ฝรั่ง ร้านอาหารทะเลหรือนอกจากนี้บ้านกรูดติดกับทะเลอ่าวไทย ซึ่งเป็นน่านน้ำที่อุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งวางไข่ปลาทุ สสภาพพื้นที่เช่นนี้ดลบันดาลพื้นเพของคนที่นี่จึงประกอบอาชีพประมงและปลูกมะพร้าวเป็นหลัก และมีภาคบริการการท่องเที่ยวบ้างเล็กน้อย ด้วยความเป็นพื้นที่ชุมชนการเกษตรและประมง โดยที่ปราศจากแหล่งลงทุนขนาดใหญ่และประชาชนส่วนมากก็ประกอบอาชีพคล้ายกัน อาศัยฐานทรัพยากรเดียวกัน ประชาชนในพื้นที่จึงไม่มีความขัดแย้งด้านทรัพยากรระหว่างกันและรู้สึกเดือดร้อนกับความล่มสลายของทรัพยากรธรรมชาติเหมือนกัน ที่สำคัญคือ ประชาชนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงทรัพยากรหาเลี้ยงชีพได้ไม่น้อย²⁷ จินตนาเล่าว่า การทำประมงที่บ้านกรูดนี้ทำให้กระเจอกที่สุดก็จะได้กำไรวันละ 1,000 บาท²⁸

²⁶ David M. Engel and Jaruwan S. Engel, *Tort, Customs and Karma: Globalization and Legal Consciousness in Thailand*, p. 5-6.

²⁷ สุรรัตน์ แต่ชูตระกูล, *ชาวประจวบฯ ขอกำหนดอนาคตตัวเอง* (ประจวบคีรีขันธ์: กลุ่มอนุรักษ์ทับสะแก, 2553).

²⁸ สัมภาษณ์ จินตนา แก้วขาว, เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ที่บ้านคุณจินตนา แก้วขาว หลังจากรับประทานอาหารเย็น.

ซึ่งก็นับว่ามีความสามารถเลี้ยงตนเองได้ แต่ชาวประมงส่วนใหญ่ไม่กระจอกขนาดนั้น และนอกจากการประมงแล้วประชาชนก็มีรายได้จากการปลูกมะพร้าวซึ่งไม่ต้องดูแลมากมายก็สามารถหาเงินได้ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน²⁹

ความพอดีด้านเศรษฐกิจภายในชุมชนบ้านกรูดนั้นเป็นภาพอย่างเดียวกันกับชุมชนบ้านนาหนองบง ซึ่งห่างจากอำเภอสระบุรี จังหวัดเลยไม่ถึง 20 กิโลเมตร ประชาชนในพื้นที่บ้านนาหนองบงส่วนใหญ่ทำสวนยางและปลูกข้าว พร้อมกันก็มีสมาชิกในครอบครัวบางคนออกจากพื้นที่ชั่วคราวในช่วงต้นเดือนและกลางเดือนเพื่อขายลือตเตอร์ ทั้งนี้รายได้จากการปลูกยางในแต่ละวันก็นับว่าไม่น้อยอาจสูงถึงคืนละ 8,000 บาทก็ได้ขึ้นอยู่กับขนาดที่ดิน³⁰ แต่ที่สำคัญคือสมาชิกชุมชนเกือบทุกคนมีที่ดินทำกินและมีความสามารถเข้าถึงโอกาสในการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจได้ทั้งสิ้น³¹ แต่ภายในชุมชนกลับเงียบสงบ และมีการติดต่อกับโลกภายนอกไม่มากนัก เช่น สัญญาณโทรศัพท์มือถือเพิ่งเข้าไปถึงพื้นที่ช่วงมกราคม ปี พ.ศ. 2555 เท่านั้น ไม่มีโทรศัพท์บ้าน ไม่มีอินเทอร์เน็ต ไม่มีเคเบิลทีวี และมีคนต่างพื้นที่เข้ามาน้อยมาก อันเป็นลักษณะที่นาหนองบงต่างจากบ้านกรูดอย่างสิ้นเชิง

สภาพความพอดีทางเศรษฐกิจนี้แตกต่างจากความเป็นอยู่ของบ้านแพะใต้ จังหวัดลำพูน ก่อนมีการปฏิรูปที่ดินโดยประชาชนอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ เดิม

²⁹ เรื่องเดียวกัน.

³⁰ สัมภาษณ์ ชาลิน กำแพงศรี, แกนนำประชาชนบ้านห้วยม่วงคัดค้านการสร้างเหมืองแร่ทองแดง ภูหินเหล็กไฟ จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่บ้านคุณชาลิน.

³¹ สัมภาษณ์ สมัย ภัทรมณี, แกนนำกลุ่มคนรักบ้านเกิดที่คัดค้านการทำการของเหมืองแร่ทองคำที่บ่อฟ้า อำเภอสระบุรี จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่สถานีตำรวจนาดินดำ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ขณะชุมนุมให้กำลังใจนายชาลิน กำแพงศรี แกนนำภาคประชาชนบ้านห้วยม่วงคัดค้านเหมืองทองแดง ภูหินเหล็กไฟ ที่มีนัดสอบสวนคดีข่มขืนใจ หน่วงเหนี่ยวกักขัง หมิ่นประมาท และดูหมิ่นซึ่งหน้า.

บ้านแพะได้ไม่ได้เป็นสถานที่อยู่อาศัย แต่เป็นป่าแพะ (ป่าละเมาะ มีต้นไม้ขนาดเล็ก ขึ้นกระจัดกระจาย) อยู่ระหว่างลำน้ำปิงและลำน้ำลี้ มีไม้แะ ไม้เปา เป็นไม้ประจำถิ่น³² ใช้เลี้ยงสัตว์และเพาะปลูกเล็กน้อยในฤดูฝนโดยที่ไม่ลงหลักปักฐาน จนมีการตั้งชุมชนซึ่งในอดีตไม่ได้มีความต้องการปัจจัยในการดำรงชีพเท่าปัจจุบัน และมีที่หน้าหมู่บ้านหรือที่ดินสาธารณะถึง 15,000 ไร่เป็นอย่างน้อย แต่ต่อมาที่ดินเหล่านั้นถูกนำไปออกโฉนดเป็นที่ดินของเอกชน ประกอบกับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมทำให้ผู้คนจำนวนมากเคลื่อนย้ายตัวเองไปทำงานในเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่นิคมอุตสาหกรรมที่ลำพูน หรือแม้แต่การไปใช้แรงงานในต่างประเทศ³³ ประชาชนในบ้านแพะได้จึงมีโอกาสไปสัมผัสชีวิตนอกชุมชนของตน และเรียนรู้สังคมการเมืองภายนอก ถึงแม้ในชุมชนจะไม่มีสาธารณูปโภคครบถ้วนก็ตาม ส่วนประชาชนที่อาศัยอยู่ในบ้านแพะได้มาตลอดก็ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่เนื่องจากมีที่ดินน้อยจึงปลูกหอมแดงบ้าง ซึ่งในแต่ละปีอาจมีรายได้เพียง 8,000 บาทเท่านั้น³⁴ อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ทำให้แรงงานจำนวนมากที่ไปขายแรงงานในเมืองถูกไล่อายแพะและกลับมาบ้านแพะได้ ถึงต่อนั้นปัจจัยการดำรงชีพที่บ้านแพะได้ก็ไม่ได้

³² ศราวุฒิ วงษ์นิกร, โฉนดชุมชนและการจัดการที่ดินแนวใหม่ กรณีบ้านแพะได้ ตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน [ระบบออนไลน์], ที่ http://www.codi.or.th/landresolve/index.php?option=com_content&view=article&id=159%3A2011-02-14-14-13-17&catid=38%3A2009-08-27-07-27-35&Itemid=33&lang=en, เมื่อ วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2554.

³³ สัมภาษณ์ สุแก้ว ฟงฟู, เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่ที่ดินปฏิรูปของป่าคำ บ้านแพะได้ จังหวัดลำพูน พร้อมกับผู้สืบสกุล กิจนุกร นักวิจัย และนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่แพะได้มาเป็นเวลานาน จนถึงกับต้องคดีร่วมกันหลายคดี.

³⁴ ปัจจุบัน, ประชาชนบ้านแพะได้ ที่เข้าร่วมขบวนการปฏิรูปที่ดินโดยประชาชนบ้านแพะได้ , เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่ที่ดินปฏิรูปของป่าคำ บ้านแพะได้ จังหวัดลำพูน พร้อมกับผู้สืบสกุล กิจนุกร นักวิจัย และนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่แพะได้มาเป็นเวลานาน จนถึงกับต้องคดีร่วมกันหลายคดี.

เพียงพออีกแล้ว ขาดทั้งที่ดินและแหล่งน้ำในการเพาะปลูก ทำให้ต้องไปเช่าที่ดิน
ที่อื่น เช่น ดอยหล่อ ฮอด เป็นต้น ซึ่งเสียค่าเช่าสูงและยังไม่มีความแน่นอนในแต่
ละปีอีกด้วย³⁵ จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวกเพื่อ “ยึด” หรือ “ปฏิรูป” ที่ดินในที่สุด

3.2 ความเป็นมาของการเคลื่อนไหว

ดังที่พิจารณาในหัวข้อก่อนหน้านี้ คือ จุดเปลี่ยนสำคัญของการ
เคลื่อนไหวปฏิรูปที่ดินโดยประชาชนในบ้านแพะได้ เกิดจากวิกฤติเศรษฐกิจในปี
พ.ศ. 2540 เมื่อลูกหลานกลับบ้านแต่ไม่มีงานการให้ทำ ประชาชนในพื้นที่ออกไป
เช่าที่ดิน แต่สุดท้ายพบว่าได้ไม่คุ้มเสียจึงมีการประชุมหารือกันจากกลุ่มเล็กอย่าง
ลับๆ ไปสู่กลุ่มที่ใหญ่ขึ้น³⁶ และมีความเห็นเดียวกันว่าที่บ้านแพะได้มีที่ดินผืนหนึ่ง
ซึ่งแต่เดิมเป็นที่ดินหน้าหมู่บ้าน ปัจจุบันก็เป็นป่าไม่มีใครใช้ประโยชน์ แต่บริษัท
ทุนทำการเกษตรเป็นเจ้าของอยู่ ประชาชนบ้านแพะได้จึงตกลงกันว่าจะใช้ที่ดิน
ผืนนี้เป็นที่ทำกินโดยจะจัดสรรให้แต่ละคนเท่าๆ กัน³⁷

ในวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2540 เป็นวันที่ประชาชนบ้านแพะได้ 112
ครัวเรือนได้ร่วมกันถางที่ดินใช้เวลาประมาณ 5-6 วัน ระหว่างนั้นก็มีการนำที่เข้า
มาสอบถามแต่ก็ไม่ได้ดำเนินการอะไร จนกระทั่งมีการจับฉลากแบ่งแปลงที่ดิน
กัน ซึ่งน่าประหลาดว่าญาติพี่น้องกันมากได้ที่ดินแปลงติดกันถึงแม้จะแบ่งกันโดย

³⁵ สัมภาษณ์ สุแก้ว ฟงฟู, เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่ที่ดินปฏิรูปของป้าคำ บ้านแพะ
ได้ จังหวัดลำพูน พร้อมกับคุณสืบสกุล กิจนุกร นักวิจัย และนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่แพะได้มา
เป็นเวลานาน จนถึงกับต้องคดีร่วมกันหลายคดี.

³⁶ เรื่องเดียวกัน.

³⁷ ศราวุฒิ วงษ์นิกร, *โฉนดชุมชนและการจัดการที่ดินแนวใหม่ กรณีบ้านแพะได้ ตำบลหนอง
ล่อง อำเภอยางตลาด จังหวัดลำพูน* [ระบบออนไลน์]ที่

http://www.codi.or.th/landresolve/index.php?option=com_content&view=article&id=159%3A2011-02-14-14-13-17&catid=38%3A2009-08-27-07-27-35&Itemid=33&lang=en, เมื่อ วันที่ 21
ธันวาคม พ.ศ. 2554.

จับฉลากก็ตาม³⁸ และเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดิน เช่น ปลูกลำไย ปลูกมะม่วง โดยใช้รถบรรทุกน้ำและใช้รถเข็นลากเข้าไปในที่ดิน ต่อมาในปี 2543 จึงมีเริ่มพัฒนาระบบน้ำสู่ที่ดิน³⁹ ในวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 บริษัทอินทนนท์การเกษตรพยายามเข้ามารังวัดเขตที่ดิน เพื่อจะตรวจสอบว่าที่ดินของตนอยู่ในตำแหน่งใดบ้าง แต่ขณะนั้นประชาชนบ้านแพะใต้ได้ครอบครองที่ดินแปลงนี้อยู่แล้วจึงไม่ให้เข้ามาเจ้าหน้าที่เข้ามารังวัดเขตที่ดิน ประชาชนพาที่พี่น้องที่บ้านดงมาร่วมด้วย รวมแล้วประมาณ 180 คน และเปิดเพลงกันในลักษณะกิจกรรมมวลชน ซึ่งเหตุการณ์วันนั้นเป็นเหตุให้พ่อหลวงงง (สุแก้ว ฟองฟู) ถูกดำเนินคดีในข้อหาบุกรุก⁴⁰

หลังจากต้องคดีบุกรุก การต่อสู้คดีของประชาชนก็เริ่มขึ้น โดยเริ่มจากการติดต่อพี่น้องที่จอมทองที่เคยต้องคดีที่ดินเกี่ยวกับป่า ซึ่งชาวบ้านในละแวกนี้ส่วนใหญ่เป็นพี่น้องรู้จักกัน จากนั้นจึงเริ่มมีการเดินทางมาเมือง เช่น การยื่นหนังสือกับสมาชิกสภาผู้แทนบ้าง คณะรัฐมนตรีบ้าง จนมาเข้าร่วมกับเครือข่ายร่วมมือกับเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ (คกน.) ในที่สุด ทำให้ประสบการณ์การปฏิรูปที่ดินกระจายไปสู่พื้นที่ต่างๆ และมีการปฏิรูปที่ดินโดยประชาชนอย่างกว้างขวางในจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่⁴¹ และการที่ประสบการณ์การเคลื่อนไหวของชาวบ้านแพะใต้เริ่มกว้างขวางทำให้พ่อหลวงงงมีโอกาเข้าไปเข้าร่วมกับคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหา เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย จนค้นพบว่าแท้จริงแล้วที่ดินที่ประชาชนร่วมกันปฏิรูปมานั้น เป็นที่ดินในโครงการ

³⁸ สัมภาษณ์ สุแก้ว ฟองฟู, เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่ที่ดินปฏิรูปของป่าคำ บ้านแพะใต้ จังหวัดลำพูน พร้อมกับคุณสืบสกุล กิจนุกร นักวิจัย และนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่แพะได้มาเป็นเวลานาน จนถึงกับต้องคดีร่วมกันหลายคดี.

³⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน.

จัดสรรที่ดินหนองปลาสุวประมาณปี พ.ศ.2509-2513 ซึ่งกรมที่ดินได้ดำเนินโครงการจัดสรรที่ดินหนองปลาสุวและเวียงหนองล่องประมาณ 15,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยจะจัดสรรให้ประชาชนแต่ละคน แต่กลับประสบปัญหาในการแบ่ง คือ ประชาชนแพ้ใต้บางคนได้ที่ดินที่ห่างไกลเกินกว่าจะไปทำกินได้ จนโครงการนี้ต้องล้มไปในที่สุด แต่ภาครัฐก็ยังสัญญากับประชาชนอยู่ว่าประชาชนหาได้สินสิทธิ์ไป เพียงแค่รอปรับปรุงระบบการจัดสรรเท่านั้น ซึ่งการรู้ข้อเท็จจริงนี้ได้เสริมพลังในการเคลื่อนไหวและกำลังใจของพ่อหลวงนงในการสู้คดีมากมายทีเดียว ขณะเดียวกันก็เจ็บแค้นนายทุนที่ดินที่เบียดบังเอาที่ดินสาธารณะไปเป็นของตนอย่างเห็นแก่ตัว⁴²

ในขณะที่การเคลื่อนไหวของพ่อหลวงนงและบ้านแพะได้มีความลำบากยากแค้นไร้ที่ดินเป็นแรงขับ ที่บ้านกรูด และนาหนองบงกลับมีลักษณะตรงกันข้ามที่ทั้งสองที่มีความเป็นอยู่ที่พอดีตามความต้องการอยู่แล้ว แต่สิ่งแปลกปลอมในรูปของโครงการขนาดใหญ่ได้เข้ามาทำลายสภาพชีวิตที่ดีไป ซึ่งโครงการขนาดใหญ่ที่แฝงมาในรูป “การพัฒนา” นั้น ปราศจากความจำเป็นอย่างสิ้นเชิงในสายตาของประชาชนทั้งสองนั้นที่ โรงไฟฟ้าและเหมืองทองคำเป็นเสมือนส่วนเกินของชุมชน จึงมีการเคลื่อนไหวคัดค้าน

กรณีการต่อสู้ของชุมชนบ้านกรูดเริ่มจากการพิจารณาคัดเลือกผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนของคณะกรรมการคัดเลือกข้อเสนอจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนให้บริษัทยูเนียน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเม้นต์ จำกัด เป็นเจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นโครงการโรงไฟฟ้าขนาด 1,400 เมกกะวัตต์ เงินลงทุน 50,000 ล้านบาท บนที่ดินขนาด 1,200 ไร่ ในบ้านโคกตาหอม ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์⁴³ โรงไฟฟ้านี้จะใช้ถ่านหินเป็น

⁴² เรื่องเดียวกัน.

⁴³ สายศิริ ด่านวัฒนะ (บรรณารักษ์), คำถามปลายเปิด ว่าด้วยชะตากรรมซ้ำซากของภาคประชาชน. หน้า 22.

เชื้อเพลิง ซึ่งนำเข้าจากประเทศออสเตรเลีย จึงต้องสร้างท่าเรือน้ำลึกออกจากชายฝั่งประมาณ 4 กิโลเมตร และประชาชนในพื้นที่เชื่อว่าโรงไฟฟ้าเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ประกอบกับข่าวสารประสพการณ์ที่ได้รับจากภายนอกทั้งความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นที่แม่เหาะที่กาญจนบุรี ที่มาบตาพุด และการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องถิ่นฐานบ้านเกิดของหลายๆ พื้นที่⁴⁴ ข่าวสารเหล่านี้ทำให้ประชาชนบ้านกรูดจึงรู้ว่าโรงไฟฟ้าจึงก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลต่อระบบนิเวศ และวิถีชีวิต

การเคลื่อนไหวของประชาชนบ้านกรูดจึงเริ่มขึ้นหลังจากประชาชนเริ่มรับรู้ถึงการเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 จากข่าวในโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ ประชาชนที่ไม่เห็นด้วยเริ่มคัดค้านจากการประชาสัมพันธ์ที่ตลาดเช้าในชุมชนในระยะแรกเคลื่อนไหวกัน 4-5 คน โดยกระจายข่าวสารความเสียหายที่เกิดขึ้นจากโรงไฟฟ้าในพื้นที่อื่นๆ ให้ประชาชนที่ไม่เห็นด้วยมาลงชื่อกันเป็นแนวร่วมคัดค้านโรงไฟฟ้า จนกระทั่งมีการชุมนุมเคลื่อนไหวครั้งแรกในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2541 กล่าวคือจินตนาและประชาชนประมาณ 20,000-30,000 คน ร่วมกันกับประชาชนปอนอก จนเป็นที่รู้จักกันในฐานะกลุ่มอนุรักษ์บ้านกรูด-ปอนอก ไปชุมนุมปิดถนน ในการชุมนุมครั้งนั้นมีการสลายการชุมนุมจนการประท้วงถึง 22 ชั่วโมง ซึ่งจินตนาที่ถูกจับเป็นครั้งแรกในชีวิต⁴⁵

การปิดถนนที่ถูกมองว่าเป็น “มีอบเถื่อนประจวบฯ” ทำให้ผู้คนภายนอกเข้ามาให้คนสนใจ และร่วมจำนวนมาก เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กลุ่มพลังงานทางเลือก สภาทนายความ สื่อมวลชน เป็นต้น อย่างไรก็ตามประชาชนในพื้นที่เรียนรู้ว่า “คนนอก” เหล่านี้ไม่ใช่ปัจจัยหลักที่จะนำไปสู่ชัยชนะของภาคประชาชน แต่เป็นเพียง

⁴⁴ สัมภาษณ์ จินตนา แก้วขาว, เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ที่บ้านคุณจินตนา แก้วขาว หลังจากรับประทานอาหารเย็น.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน.

กำลังใจที่เป็นกันชนชั่วคราว พันธมิตรเหล่านี้มีส่วนช่วยหนุนเสริมบ้างตามหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานและความชำนาญของแต่ละบุคคล ที่สำคัญคือมีส่วนช่วยในการจัดการข้อมูลในการต่อสู้ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับไฟฟ้าสำรอง ข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายที่ดิน เป็นต้น⁴⁶

หลังจากนั้นก็มีโครงการโรงไฟฟ้าได้มีการจัดทำประชาพิจารณ์และประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมขึ้น ซึ่งประชาชนในพื้นที่ไม่เชื่อว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมก็ทำขึ้นอย่างไม่จริงจัง เพราะมีข้อกังขาหลายจุดที่พอถูกซักถามแล้วก็ได้รับคำตอบว่าจะจัดการให้ประชาชนในพื้นที่จึงรู้สึกไม่สบายใจ เนื่องจากรู้สึกว่าการไฟฟ้ารับปากเฉพาะส่วนที่ประชาชนจัดผัดได้ แล้วยังมีอีกที่ร้อยพันความเป็นไปได้ที่โรงไฟฟ้าอาจไม่เปิดเผย และประชาชนไม่สามารถจับได้⁴⁷ ความไม่พอใจต่อกระบวนการจัดทำผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการประชาพิจารณ์ทำให้ประชาชนตัดสินใจเคลื่อนไหวต่อสู้แต่ช่องทางการกฎหมายในการคัดค้านและตรวจสอบได้สิ้นสุดลงแล้ว จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวอย่างเข้มข้นในภายหลัง

จุดเปลี่ยนของการเคลื่อนไหวคัดค้านโรงไฟฟ้า คือ การปิดงานเลี้ยงโต๊ะจีนฉลองครบรอบ 3 ปี โครงการโรงไฟฟ้าของบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด ในวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2544 บรรยากาศของงานเลี้ยงมีการจัดโต๊ะจีนถึง 2,000 โต๊ะ เครื่องดื่มมีเนมา และวงดนตรี⁴⁸ ซึ่งประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เข้าใจว่า การจัดงานเลี้ยงเป็นการสร้างภาพบิดเบือนความจริงว่าประชาชนยอมรับการสร้างโรงไฟฟ้า ซึ่งอาจทำให้กลุ่มทุนจากญี่ปุ่นร่วมลงทุนกับโครงการสร้างโรงไฟฟ้า และงานเลี้ยงสนุกสนานเพียง 3 ชั่วโมงนี้อาจเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁸ สายศิริ ดำเนินวัฒนะ (บรรณาธิการ), คำถามปลายเปิด ว่าด้วยชะตากรรมซ้ำซากของภาคประชาชน, หน้า 24.

และระบบนิเวศของบ้านกรูดไปตลอดกาล⁴⁹ ประชาชนกลุ่มที่เคลื่อนไหวจึงปิดงานเลี้ยงโดยใช้ “น้ำปลาวาฬ” เข้าไปขวางปาในงานเลี้ยงจนงานเลี้ยงต้องปิดและจินตนาถูกแจ้งความขอทานุกรุกและกลายเป็นคดีความ และศาลฎีกาพิพากษาให้จินตนาต้องจำคุกเป็นเวลา 4 เดือนในที่สุด อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวครั้งนั้นนำไปสู่ชัยชนะของประชาชนบ้านกรูดในแง่ที่โครงการโรงไฟฟ้าต้องระงับไปในปี พ.ศ. 2547⁵⁰

ครึ่งทศวรรษหลังจากการปิดงานเลี้ยงของประชาชนบ้านกรูด ประชาชนบ้านนาหนองบงต้องเผชิญกับมลพิษและความเสียหายเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ จากการทำเหมืองทองคำของ บริษัททุ่งคำ จำกัด ที่เปิดทำการในเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 เริ่มจากบริษัททุ่งคำ จำกัด ได้ชนะประมูลในพื้นที่จังหวัดเลย ในปีพ.ศ. 2535 ได้อำญาบัตรพิเศษในการสำรวจพื้นที่ในการทำโครงการเหมืองแร่ทองคำ และต่อมาได้รับประทานบัตรชุดแรก จำนวน 6 แปลงเป็นเวลา 25 ปี ซึ่งบ้านนาหนองบง คุ่มน้อย เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้เหมืองที่สุด คือห่างจากเหมืองเพียงแค่ 500 เมตรเท่านั้น ชุมชนบ้านนาหนองบง คุ่มน้อยจึงกลายเป็นชุมชนหลักที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำและกลายเป็นกลุ่มประชาชนที่คัดค้านการทำเหมืองมาตลอด

ความเดือนร้อนที่ประชาชนได้รับจากการทำเหมืองทองคำ 4 เรื่องสำคัญ ได้แก่ สุขภาพที่ทรุดโทรมลงของชาวบ้าน พืชผลทางการเกษตรลดลงอย่างรวดเร็ว การทำลายวิถีชีวิตและฐานทรัพยากร การทำลายความสัมพันธ์ของคนในสังคม การกลั่นแกล้งรังแกโดยอาศัยหน้ากากของกฎหมาย ในด้านสุขภาพนั้น

⁴⁹ สัมภาษณ์ จินตนา แก้วขาว, เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ที่บ้านคุณจินตนา แก้วขาว หลังจากรับประทานอาหารเย็น.

⁵⁰ พันธิศย์ เทพจันทร์, รายงาน: การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการสื่อสารแบบไฮลย์ย้อนกลับกรณีหินกรูด-บ่อนอก [ระบบออนไลน์], ประชาไท ที่ <http://prachatai.com/journal/2010/04/28774>, เมื่อ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2554.

ชาวบ้านนาหนองบงจำนวนหนึ่งต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับการเป็นหวัดเรื้อรัง ฝืนคันตามผิวหนัง แสบตามีขี้ตา สายตาพร่ามัว แผลเรื้อรัง แขนหน้าอก เครียด เป็นต้น ที่สำคัญอีกประการคือชาวบ้านจำนวนหนึ่งต้องประสบปัญหาหมีสาร ไชยาไนต์ สารตะกั่ว และสารปรอทปนเปื้อนในกระแสดเลือด⁵¹

นอกจากการประสบปัญหาด้านสุขภาพแล้ว ชาวบ้านนาหนองบงพบว่า หลังจากเหมืองแร่ทองคำมาดำเนินการในพื้นที่เมื่อปี พ.ศ. 2549 ปริมาณผลผลิตข้าวในหมู่บ้านลดลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว กล่าวคือ เดิมในปี พ.ศ. 2552 ปริมาณการผลิตข้าวสูงถึง 47 ถังต่อไร่ ในปีถัดมาชาวบ้านนาหนองบงเก็บเกี่ยวข้าวได้เพียง 30 ถังต่อไร่ และในปี 2554 นี้เองที่ผลผลิตข้าวลดลงเหลือเพียง 17 ถังต่อไร่⁵² ถึงแม้ว่าข้าวจะไม่ใช้ผลผลิตที่สร้างรายได้หลักให้แก่ชาวบ้านนาหนองบงเหมือนการทำสวนยางพารา และการขายลอตเตอรี่ แต่ข้าวก็นับเป็นหลังพิง และเป็นหลักประกันการมีอยู่มีกินของชาวบ้าน ซึ่งช่วยลดค่าใช้จ่ายได้เป็นจำนวนมาก ปัญหานี้ยิ่งรุนแรงขึ้นเมื่อพิจารณาควบคู่ไปกับสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว เช่น แหล่งน้ำที่ปนเปื้อนสารพิษ ทำให้ชาวบ้านนาหนองบงไม่สามารถพึ่งพาน้ำและอาหารจากแหล่งน้ำธรรมชาติได้ถึงกับมีค่าเตือนจากทางราชการไม่ให้ใช้น้ำธรรมชาติในการอุปโภคบริโภค⁵³ นอกจากนี้แหล่งน้ำที่ถูกทำลาย การทำเหมืองแร่เป็นการทำลาย ภูทับฟ้า ซึ่งเป็น

⁵¹ เบญจวรรณ คำโคตร, *ความทุกข์เชิงสังคมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย, พัฒนานิพนธ์ สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554, หน้า 49.*

⁵² สมัย ภัทรมณี, แกนนากลุ่มคนรักบ้านเกิดที่คัดค้านการทำการของเหมืองแร่ทองคำภูทับฟ้า อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่สถานีตำรวจนครบาล อำเภอเมือง จังหวัดเลย ขณะชุมนุมให้กำลังใจนายชาลิณ กำแพงศรี แกนนาคณะประชาชนบ้านห้วยม่วงคัดค้านเหมืองทองแดง ภูหินเหล็กไฟ ที่มีนัดสอบสวนคดีข่มขืนใจ หน่วงเหนี่ยวกักขัง หมิ่นประมาท และดูหมิ่นซึ่งหน้า.

⁵³ เรื่องเดียวกัน.

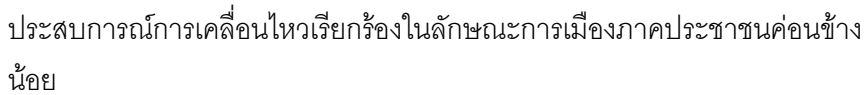
ภูเขาที่อยู่ใกล้ชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ไปเก็บของป่า หน่อไม้ พืชผัก ความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนจึงสั้นคลอนอย่างรวดเร็ว

ลำพังเรื่องปากท้องชาวบ้านนาหนองบงก็เสียหายมากแล้ว แต่การทำเหมืองแร่ยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชาวบ้านนาหนองบง กล่าวคือ ชาวบ้านต้องเผชิญกับมลพิษทั้งเสียงและอากาศ เพราะเหมืองแร่那儿มีการระเบิดหินทุกวัน ในปัจจุบันการระเบิดหินจะทำเวลากลางวันช่วงเที่ยง ซึ่งทำให้เกิดเสียงและแรงสั่นสะเทือนที่รุนแรงมาก ยิ่งเมื่อก่อนนี้เหมืองแร่ทำงานทั้งกลางวันและกลางคืน จนชาวบ้านไม่เป็นอันกินอันนอน นอกจากนี้การทำเหมืองแร่ยังส่งกลิ่นเหม็นที่ไม่ทราบว่ามีมาจากกลืนอะไร และฝุ่นละอองที่ฟุ้งกระจายทั่วชุมชน⁵⁴

ความเดือนร้อนทั้งหลายนี้นำไปสู่การคัดค้านเหมืองทองคำ โดยเฉพาะการยื่นหนังสือร้องเรียนหน่วยงานต่างๆ โดยมีการรวมกลุ่มกันและสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ได้รับผลกระทบเดียวกันที่สำคัญ คือ เครือข่ายอนุรักษ์ภูหินเหล็กไฟ จังหวัดเลย กลุ่มนักศึกษาเผยแพร่สิทธิมนุษยชนเพื่อสังคม (ดาวดิน) และนักพัฒนาเอกชน (หลักๆ เพียงคนเดียวเท่านั้น)⁵⁵ ถึงแม้จะมีส่วนช่วยในการเคลื่อนไหวและให้ความรู้พอสมควร แต่ก็ติดขัดด้านความต่อเนื่อง เพราะนักศึกษาและนักพัฒนาเอกชนเหล่านี้ล้วนแต่มีความจำเป็นส่วนตัว ทำให้เข้ามาเยี่ยมเยียนในพื้นที่แค่เดือนละ 2-3 ครั้งเท่านั้น ขณะที่ประชาชนในบ้านนาหนองบงมักไม่ค่อยมีข้อขัดแย้งกับใครและไม่มีความวิตกกังวลที่ปรึกษาอย่างจริงจังทำให้

⁵⁴ สมัย ภัทธีณี, แกนนำกลุ่มคนรักบ้านเกิดที่คัดค้านการทำเหมืองแร่ทองคำที่ตำบลท่าแร่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่สถานีตำรวจนาดินดำ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ขณะชุมนุมให้กำลังใจนายชาลิณ กำแพงศรี แกนนำภาคประชาชนบ้านห้วยม่วงคัดค้านเหมืองทองแดง ภูหินเหล็กไฟ ที่มีนัดสอบสวนคดีข่มขืนใจ หน่วงเหนี่ยวกักขัง หมิ่นประมาท และดูหมิ่นซึ่งหน้า.

⁵⁵ สัมภาษณ์, โกวิท, นักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่นาหนองบง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2555 ขณะร่วมงานทำบุญกฐินที่ฟ้า และสืบชะตาภูเหล็ก.

ความแตกต่างที่สำคัญที่เห็นได้จากประชาชนที่บ้านกรูดและบ้านนาหนองบง คือ การคัดค้านของประชาชนบ้านกรูดทำขึ้นก่อนจะมีการสร้างโรงไฟฟ้าเนื่องจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารพอสมควร แต่ที่บ้านนาหนองบงประชาชนในพื้นที่รู้ถึงการมาของโครงการขนาดใหญ่และผลกระทบจากโครงการน้อยมาก

⁵⁷ สัมภาษณ์ สมัย ภัทรมณี, แกนนำกลุ่มคนรักบ้านเกิดที่คัดค้านการทำการของเมืองแห่งทองคำภูทับฟ้า อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่สถานีตำรวจนครบาลคำอำเภอเมือง จังหวัดเลย ขณะชุมนุมให้กำลังใจนายชาลิน กำแพงศรี แกนนำภาคประชาชนบ้านห้วยม่วง คัดค้านเหมืองทองแดง ภูหินเหล็กไฟ ที่มีนัดสอบสวนคดีข่มขืนใจ หมิ่นเหมี่ยวักขัง หมิ่นประมาท และดูหมิ่นซึ่งหน้า.

3.3 ความสัมพันธ์ภายในชุมชน

แต่เดิมผู้คนในหมู่บ้านนาหนองบงรู้จักซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี สังเกตจากการที่ชาวบ้านสามารถไปทานอาหารที่บ้านใดก็ได้ เมื่อมีงานบุญชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะแวะเวียนกันไปอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะพ่อสมัย ภัคชัยมี และแม่เบนซ์นั้นเป็นที่รู้จักมาก เพราะพ่อสมัยเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนแม่เบนซ์ก็เป็นเจ้าของร้านค้าที่ขายทุกอย่างที่จำเป็นต้องใช้เพียงแห่งเดียวของหมู่บ้าน ศาลาหน้าบ้านของแม่เบนซ์จึงเป็นสถานที่พบปะของผู้คนในสังคมชุมชนบ้านนาหนองบง ความสนิทสนมของชาวบ้านในพื้นที่ชัดเจนถึงขั้นที่ชาวบ้านนิยามกันและกันว่าเป็น “พี่น้อง” ที่แม้ว่าจะมีเรื่องมีคดีต่อกันก็ยอมให้อภัยกันได้⁵⁸

อย่างไรก็ตามเมื่อกรณีของ “ลุงยาว” ที่หมิ่นประมาทแกนนำการเคลื่อนไหวว่รับจ้างมาประท้วง เกิดขึ้น ประชาชนในพื้นที่คิดว่าเป็นผลพวงจากการเข้ามาของเหมืองทองคำ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ที่ดีของผู้คนในสังคมเริ่มแปรเปลี่ยนไปตั้งแต่การเข้ามาของเหมืองแร่ทองคำ กรณีนี้ชาวบ้านในพื้นที่คิดว่า “ตั้งแต่เหมืองมาไม่มีพี่น้อง” เนื่องจากความคิดเห็นต่อเหมืองที่ขัดแย้งกัน ความสัมพันธ์ที่เคยดีก็ไม่เหมือนเดิม โดยเฉพาะเมื่อมีการหมิ่นประมาทกันว่ากลุ่มคนรักบ้านเกิดรับเงินเพื่อประท้วงคัดค้านเหมืองทอง ซึ่งก่อให้เกิดความสงสัยอย่างกว้างขวาง⁵⁹ ความขัดแย้งนี้นำไปสู่การมีคดีความระหว่างพี่น้องภายในหมู่บ้าน ถึงแม้ที่สุดแล้วศาลอาญาจังหวัดเลยจะพิพากษาให้ “ลุงยาว” จำคุก 2 ปี โดยรอลงอาญา ซึ่งหมายถึงความขัดแย้งนี้ไม่ถึงขั้นเข้าคุกเข้าตารางกัน

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน.

ก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ระหว่างลุงยาวกับชาวบ้านในกลุ่มรักษำบ้านเกิดก็ไม่เหมือนเดิมอีก⁶⁰

สถานการณ์ด้านความสัมพันธ์ภายในชุมชนของประชาชนบ้านแพะใต้ในจังหวัดลำพูนกลับต่างจากบ้านนาหนองบงอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ เดิมนั้นประชาชนบ้านแพะใต้ก็ผูกพันใกล้ชิดกันอยู่แล้ว ยิ่งหลังจากมีการปฏิรูปที่ดินกลุ่มพี่น้องในชุมชนบ้านแพะใต้เข้มแข็งขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ด้านหนึ่งอาจเป็นเพราะการปฏิรูปที่ดินนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน การเคลื่อนไหวดังกล่าวจึงได้รับการตอบสนองอย่างดี ความสัมพันธ์ภายในชุมชนยิ่งแน่นขึ้นไปอีก⁶¹ นอกจากนี้ชาวบ้านแพะใต้ยังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาด้านอื่นๆ นอกจากที่ดินด้วย เช่น กลุ่มแม่บ้านช่วยจัดกิจกรรมตามงานบุญหรืองานโรงเรียน กลุ่มการเงินชุมชนที่ทั้งปล่อยเงินกู้และจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก ซึ่งรวมๆ แล้วชาวบ้านแพะใต้รวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชีวิตไม่น้อยกว่า 9 กลุ่ม⁶²

ประชาชนบ้านแพะใต้สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากการเคลื่อนไหวเพื่อคุณภาพชุมชนจากสภาพที่ย่ำแย่และยากจนจนเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามความมหัสจรรย์และน่าทึ่งของขบวนการภาคประชาชนในด้านความสัมพันธ์ภายในชุมชนคงต้องยกให้ประชาชนในกลุ่มบ้านกรูด เพราะเดิมประชาชนในบ้านกรูดก็นับเป็นพี่น้องกันทั้งสิ้นมีความอบอุ่น

⁶⁰ สมัย ภัทรมณี, แกนนำกลุ่มคนรักษำบ้านเกิดที่คัดค้านการทำการของเมืองแร่ทองคำทับฟ้า อำเภอลำปาง จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่สถานีตำรวจนาดินดำ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ขณะชุมนุมให้กำลังใจนายชาลิณ กำแพงศรี แกนนำภาคประชาชนบ้านห้วยม่วงคัดค้านเหมืองทองแดง ภูหินเหล็กไฟ ที่มีนิตยสารสวนคดีชื่นใจ หนองเหียวกักขัง หมิ่นประมาท และดูหมิ่นซึ่งหน้า.

⁶¹ สัมภาษณ์ สุแก้ว ฟงฟู, เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่ที่ดินปฏิรูปของปากำ บ้านแพะใต้ จังหวัดลำพูน พร้อมกับคุณสืบสกุล กิจนุกร นักวิจัย และนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่แพะใต้มาเป็นเวลานาน จนถึงกับต้องคดีร่วมกันหลายคดี.

⁶² เรื่องเดียวกัน.

แบบนอกเมือง⁶³ ความสัมพันธ์ยิ่งยับแน่นขึ้นหลังจากเคลื่อนไหวนายาวนานจนประสบความสำเร็จ และความสำเร็จของการเคลื่อนไหวนี้ไม่ได้ทำลายความสามัคคีภายในกลุ่มไป กล่าวคือ ทุกวันนี้ประชาชนในบ้านกรุดยังคงประชุมกันทุกคืนวันจันทร์ทุกสัปดาห์ ซึ่งหากนับจากครั้งแรกราวๆ ปี พ.ศ. 2540 จึงเป็นเวลา กว่า 15 ปีแล้ว นั่นหมายถึง 8 ปีหลังจากโครงการโรงไฟฟ้ายกเลิกไปในปี พ.ศ. 2547 ประชาชนบ้านกรุดยังคงร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง ทั้งช่วยขยายไปช่วยเหลือพี่น้องที่เคลื่อนไหวก่อนในพื้นที่ยื่นๆ ด้านประสบการณ์ จนถึงการจัดตั้งวิญญูชนของประชาชนตัวจริง และเฝ้าระวังแผนนโยบายพลังงานของรัฐอยู่ตลอด⁶⁴

3.4 ความคิดเรื่องตัวตน

การพิจารณาเรื่องตัวตนเป็นประเด็นที่ค่อนข้างซับซ้อน เพราะต้องพิจารณาการให้ความหมายตนเอง รวมถึงประสบการณ์ชีวิตในรูปแบบต่างๆ ในส่วนนี้เป็นการพิจารณาพลเมือง 3 คนที่ยกขึ้นมาศึกษา ได้แก่ จินตนา แก้วขาว แกนนากลุ่มอนุรักษ์บ้านกรุด พ่อหลวงสุแก้ว ฟงฟู แกนนำขบวนการปฏิรูปที่ดินบ้านแพะใต้ และพ่อสมัย ภัคดีมี แกนนากลุ่มคนรักบ้านเกิดที่คัดค้านเมืองทองคำบ้านนาหนองบง ซึ่งทั้งสามเป็นพลเมืองที่ต้องคดีอาญาที่มีโทษถึงขั้นจำคุก หรือมีประสบการณ์ในคุกและเสี่ยงคุกเสี่ยงตารางอันเป็นผลจากการเคลื่อนไหวก่อนเพื่อเรียกร้องบังคับสิทธิของตน

เหตุที่พลเมืองทั้งสามคนนี้มีความน่าสนใจและกลายเป็นประเด็นศึกษา มาจากเหตุผล 3 ด้าน ได้แก่ ประการแรกเพราะทั้งสามเป็นผู้ต้องโทษในคดีอาญาที่มีโทษถึงขั้นติดคุก อันเป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวก่อนเรียกร้องสิทธิในการจัดการ

⁶³ สัมภาษณ์ จินตนา แก้วขาว, เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ที่บ้านคุณจินตนา แก้วขาว หลังจากรับประทานอาหารเย็น.

⁶⁴ การประชุมประชาชนบ้านกรุด ณ ไต๋นบ้านของจินตนา แก้วขาว ในวันจันทร์ที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.

ทรัพยากรธรรมชาติ ประการที่สอง คือ บุคคลทั้งสามได้ร่วมเป็นฐานะนำใน ขบวนการภาคประชาชนในภาคเหนือจังหวัดลำพูน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดเลย และภาคกลางตอนล่างในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ บุคคลทั้งสามจึง สะท้อนภาพในเชิงภูมิศาสตร์ได้ว่าขบวนการภาคประชาชนเป็นปรากฏการณ์ที่ เกิดขึ้นในแทบทุกภูมิภาคของประเทศไทย และปัญหาของพวกเขาเป็นปัญหาที่ สังคมไทยร่วมกันเผชิญ และประการที่สาม คือ ท่าทางของการเคลื่อนไหวทาง การเมือง การกระทำความผิดอาญา และแรงปัจจัยแวดล้อมทั้งสามพื้นที่ค่อนข้าง ต่างกันมาก เช่น ที่บ้านแพะได้ยากจนข้นแค้น แต่ที่บ้านกรูดกับบ้านนาหนองบง สามารถพึ่งพาตัวเองได้ เป็นต้น เมื่อประกอบเหตุผลทั้งสามด้านเข้าด้วยกันจะ เห็นได้ว่าชีวิตของพลเมืองผู้เคลื่อนไหวในภาคประชาชนทั้งสามที่ต้องเสี่ยงคุณัน สามารถแสดงภาพแทนเชิงภูมิศาสตร์ประเทศไทยได้พอสมควร และยังมีความ แตกต่างในรายละเอียดที่นำไปสู่การวิเคราะห์ให้เห็นความเปราะบางของระบบ กฎหมาย และความลึกซึ้งพิสดารของใจคน

เริ่มจากแกนนำกลุ่มบ้านกรูด จินตนา แก้วขาว เดิมอาศัยอยู่ที่ตำบลหัว หิน แต่ย้ายมาอยู่บ้านกรูดนับจากปัจจุบันก็เป็นกว่า 30 ปี จินตนาอาศัยและ ทำงานที่บ้านกรูดมาตลอด โดยเริ่มจากการเป็นครูรับจ้างสอนในพื้นที่ การอาศัย อยู่ในชุมชนมายาวนานทำให้เธอมีความคุ้นเคยกับชุมชนบ้านกรูดเป็นอย่างดี ปัจจุบันจินตนาประกอบอาชีพค้าขายของชำ ซึ่งเป็นร้านเล็กๆ ห่างจากชายหาด บ้านกรูดประมาณ 1 กิโลเมตร ขณะที่สามีของจินตนา คืออิสรา แก้วขาว ประกอบอาชีพเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจเกี่ยวกับสหกรณ์ววนมห่างจากบ้านกรูด ประมาณ 40 กิโลเมตร อย่างไรก็ตามงานของอิสราไม่ได้เป็นงานที่ต้องเข้างาน เป็นประจำ ทำให้อิสราไม่เดือดร้อนเรื่องเดินทางมากนัก และการเป็นพนักงาน รัฐวิสาหกิจทำให้ครอบครัวของอิสราและจินตนามีรายได้มั่นคงและมีสวัสดิการ ช่วยเหลือพอสมควร เห็นได้ว่าการงานของทั้งอิสราและจินตนาไม่ได้มีส่วน เกี่ยวข้องหรือรับผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าโดยตรงเหมือนอาชีพประมง

ตรงกันข้ามจากการเคลื่อนไหวที่ยาวนานและเหตุการณ์น้ำท่วมที่บ้านกรุดในปี พ.ศ. 2549 ทำให้ครอบครัวของจินตนาและอิสราประสบปัญหาด้านการเงินไม่น้อย⁶⁵ แต่ครอบครัวของจินตนาที่สนับสนุนการตัดสินใจของจินตนาเสมอมา แม้ว่าจะต้องสูญเสียรายได้ เสียเวลา โดยเฉพาะอิสรา สามีของเธอที่กำลังใจ จินตนาเสมอมา และจินตนาที่มักกล่าวถึงอิสราด้วยท่าทีปลาบปลื้มเสมอ

ย้อนเวลาไปที่ครอบครัวเดิมของจินตนาพบว่า มีพื้นฐานนิยมการอ่าน และติดตามข่าวสารบ้านเมืองเป็นทุนเดิม จินตนาเองก็อ่านหนังสือพิมพ์มาตั้งแต่ อายุยังน้อย เช่นเดียวกับแม่ของจินตนาที่ทุกวันนี้ยังอ่านหนังสือพิมพ์อยู่ทุกเช้า ถึงแม้วัยจะล่วงเลยกว่า 77 ปี จินตนาเองก็มีนิสัยทำนองเดียวกันอย่างมั่นคงโดย สังเกตได้จากบ้านของจินตนาที่มีหนังสือพิมพ์ทั้งรายวัน รายสัปดาห์อยู่แทบทุก ทิศทุกทาง และมีเกือบครบทุกฉบับ ซึ่งนิสัยการติดตามข่าวสารและหาความรู้ อย่างสม่ำเสมอนี้เป็นลักษณะที่ทำให้จินตนารับรู้ข่าวสารของโรงไฟฟ้าตั้งแต่ ระยะเวลาเริ่มต้น ไปจนถึงการตระหนักถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นหากมีการสร้างโรงไฟฟ้า เนื่องจากจินตนาติดตามข่าวสารและอุทกภัยของพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศอย่าง สม่ำเสมอ เช่น ผลกระทบจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ โรงงานอุตสาหกรรมในมาบตา พุด เป็นต้น⁶⁶ ความรู้ชุดนี้กลายเป็นจุดยืนในการเคลื่อนไหวของจินตนามาตลอด แม้ว่าเธอจะไม่ได้จบการศึกษาสูงส่งก็ตาม

ความเป็น “คนประจบ” เป็นอีกประเด็นที่จินตนากล่าวถึงเป็นประจำ เธออธิบายว่า คนประจบเป็นที่คิดและทำนอกกรอบ ไม่ได้มีระเบียบการ เคลื่อนไหวที่เคร่งครัดเหมือนที่อื่นๆ นอกจากนี้ความเป็น “คนประจบ” ที่จินตนา เสนอไว้ยังผูกผันกับชายหาดและทะเลอย่างสำคัญ ทั้งในด้านความห่วงแหนและ เป็นรากฐานของอาชีพทั้งปวง เพราะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีหน้าหาดลาดยาว

⁶⁵ สัมภาษณ์ จินตนา แก้วขาว, เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ที่บ้านคุณจินตนา แก้วขาว หลังจากรับประทานอาหารเย็น.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน.

ตลอดทั้งจังหวัด อีกทั้งเป็นทะเลที่อุดมสมบูรณ์ อาชีพหลักของประชาชนจึงเป็น การทำประมง ซึ่งแถบทุกชีวิตล้วนแต่พึ่งพิงทะเล การสร้างโรงไฟฟ้า และการ สร้างท่าเรือน้ำลึกทอดยาวออกไปถึง 4 กิโลเมตรจากชายฝั่ง ไม่นับรวม อุตสาหกรรมต่างๆ ที่คาดว่าจะลงมาอีกหลังการสร้างโรงไฟฟ้า จึงกระทบต่อม ประสาทของ “คนประจวบ” อย่างยิ่ง เพราะรากฐานของชีวิตกำลังถูกสั่นคลอน จากแท่นเจาะ ผุ่นละออง และมลพิษต่างๆ นานา⁶⁷

พื้นฐานครอบครัว การศึกษาด้วยตนเอง และความเป็นคนประจวบล้วน แต่หล่อหลอมให้จินตนาเป็นพลเมืองที่เรียนรู้และต่อสู้เสมอ อย่างไรก็ตามจุด เปลี่ยนที่สำคัญที่สุดที่ผลักดันให้จินตนาก้าวพ้นจากความกลัว ไม่ว่าจะเป็นคุก ยิง ถล่มบ้าน คือ การถูกจับในการเคลื่อนไหวครั้งแรกเมื่อ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ซึ่ง จินตนาถูกเจ้าหน้าที่จับไป เพราะเข้าใจว่าเป็นแกนนำม็อบ จนถูกจับออกไปโดย ไม่มีใครรู้ ถูกปิดตา พาวิ่งทั้งเมือง ถูกกักตัวถึง 22 ชั่วโมง โดยลำพังคนเดียว ที่ ค่ายพระมงกุฎที่ 14 บ้าง ที่โรงพักเมืองบ้าง เธออธิบายความรู้สึกขณะนั้นว่า “กลัวสุดขีด” เพราะจินตนาคิดว่าตัวเองต้องตายแน่ เธอคิดว่าหากถูกจับก็ต้องไป ที่โรงพัก แต่ตำรวจไม่จับจินตนาไปที่โรงพัก ซึ่งจินตนาอธิบายว่าตอนนั้นตัวเอง ไม่ใช่จินตนา แก้วขาวอย่างทุกวันนี้ จินตนาเป็นเพียงตัวเล็กตัวน้อยถูกด่าถูกสบถ สารพัด จินตนาพยายามขอโทรศัพท์ติดต่อบ้าน แต่ได้คำตอบอย่างรุนแรง เช่น “มึงรู้อย่างนี้ มึงออกมาทำไม มึงคิดถึงลูก ทำไมมึงไม่อยู่บ้าน” เช่นนั้น จินตนาจึง คิดว่าตนไม่รอดแน่ ถ้าไกลบ้านไปถูกจับฝังแน่ ถูกข่มขืนแน่ ถูกยิงถล่มมรณะ ต่างๆ นานาสารพัด ความกลัวสุดขีดในวันนั้นทำให้จินตนาในวันนี้ไม่มีอะไรต้อง กลัวอีก⁶⁸

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน.

ในขณะที่ความตายของเจริญ วัดอักษร ที่จินตนาเห็นว่าทำให้ชาวบ้านจำนวนมากรู้สึกว่ตนแพ้ไม่ได้ และเจริญกลายเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ของประชาชนที่ไม่ท้อถอย แต่โดยตัวของจินตนาเองคิดว่าความตายของเจริญไม่ได้เปลี่ยนแปลงจิตใจของตน จินตนาอธิบายว่าตนเป็นแบบนี้ก่อนที่จะเจริญเสียชีวิต เพราะเธอรู้โดยตลอดว่า เจริญไม่ใช่คนแรกที่สูญเสีย พวกเขาไม่ใช่กลุ่มแรกที่สู้และไม่ใช่คนแรกที่ตาย เช่น นรินทร์ โพธิ์แดงที่ถูกยิง พระสุพจน์ สุวโจที่เชียงใหม่⁶⁹ ทนายสมชาย นีละไพจิตร เป็นต้น ความตายของเจริญกลายเป็นอุทาหรณ์ที่จินตนาระลึกไว้ทำให้ตนก้าวแต่ก้าวอย่างระมัดระวังยิ่งขึ้น⁷⁰

ขณะที่อีกฝั่งฟากของประเทศ คือ จังหวัดลำพูนที่บ้านแพะใต้ พ่อหลวงนงเป็นพลเมืองอีกคนที่ถูกขึ้นสู่ ซึ่งเรื่องราวของพ่อหลวงนงก็คาดฝันไม่แพ้กัน กล่าวคือ เรื่องราวชีวิตในบ้านแพะใต้ของพ่อหลวงนงนั้นสอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนและสังคมโดยรวมกล่าวคือ พ่อหลวงนง เติบโตเรียนรู้ในชุมชน โตขึ้นก็ออกไปแสวงหาโอกาสและความก้าวหน้า เพื่อไปให้พ้นจากความยากแค้นรอบด้าน จนในที่สุดกลับมาที่บ้านเกิดจนผลักดันให้มีการเคลื่อนไหวด้านที่ดิน

ในวัยเด็กพ่อหลวงนงเล่าว่า ที่บ้านแพะใต้ลำบาก พ่อหลวงนงเองก็มีที่ดินอยู่เพียงเล็กน้อยในแปลงเดียวกับบ้าน คือ ไม่สามารถใช้ทำมาหากินได้ ด้วยที่ดินเพียงเล็กน้อย พ่อหลวงนงปลูกหอมแดงและยิงนกตกปลาตามประสาคนทำ

⁶⁹ พระสุพจน์ สุวโจ เป็นผู้ที่ขัดขวางการบุกรุกที่ดินของสำนักสงฆ์ และได้วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรที่ใช้ความรุนแรงกับประชาชนที่กรือเซะและตากใบ ในวันที่ 17 มิถุนายน 2548 พระสุพจน์ถูกทำร้ายและถูกฆาตกรรมด้วยของมีคมฟันไปทั่วร่างจนถึงแก่กรรมภาพที่บริเวณสถานปฏิบัติธรรมสวนเมตตาธรรม ต.สันทราย อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ โดยที่หลายฝ่ายเชื่อว่าเหตุแห่งการสังหารนั้นมาจากการเคลื่อนไหวคัดค้านการรุกรานที่ดินสำนักสงฆ์และการวิพากษ์การทำงานของรัฐบาลทักษิณ

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน.

มาหากินในยุคนั้น นอกจากนี้อาศัยความเป็นอยู่ก็ค่อนข้างลำบาก การเดินทางไม่มีรถรา จะไปไหนต้องเดินไปและเดินจนกว่าจะถึง ความไร้โอกาสในบ้านเกิดและความยากแค้นไม่สะดวกสบายนี้ทำให้พ่อหลวงนงต้องกู้ยืมโดยใช้บ้านจำนองไว้เพื่อไปหางานทำที่ต่างประเทศ⁷¹

ประเทศแรกที่พ่อหลวงนงไปทำงาน คือ ประเทศซาอุดีอาระเบีย และต่อมาก็ไปทำงานที่ประเทศบรูไน โดยใช้แรงงานให้กับนายจ้างที่เป็นชาวเกาหลี ความเป็นอยู่ในต่างแดนนั้นพ่อหลวงนงย่ำว่าไม่ได้สะดวกสบาย เพราะไปไหนไม่ได้ จะกลับบ้านก็กลับไม่ได้ ถึงแม้จะมีรายได้ดีกว่าที่บ้านเกิดก็ตาม แต่ก็ยังน้อยกว่าที่คาดการณ์ไว้ หรือที่ตกลงกับนายจ้างไว้แต่แรก พ่อหลวงนงจึงต้องทำมาค้าขายภายในค่ายพักแรงงานประกอบไปด้วย จนบางครั้งความขัดแย้งเรื่องการทำงานถึงขั้นต้องมีการการชุมนุมประท้วงนายจ้าง พ่อหลวงนงมักบอกว่ตนนั้นอยู่คู่กับการประท้วงมานาน แต่ก่อนประท้วงนายจ้างเกาหลี จนถึงปัจจุบันก็ยังต้องประท้วงเรื่องที่ติดต่อ ทั้งนี้เพราะความลำบากยากแค้นและไม่ได้รับความเป็นธรรม⁷² ไม่เพียงแต่พ่อหลวงนงเท่านั้นที่เผชิญหน้ากับความลำบากยากแค้นในชีวิตจนต้องไปตระกำลำบากในต่างแดน ประชาชนที่ยังอาศัยอยู่ในบ้านแพะไต้มาตลอด เช่น ลุงปัน ก็ต้องเผชิญความยากลำบากเช่นกัน ด้วยการปลูกหอมแดงได้เงินปีละ 8,000-9,000 บาท แม้รายได้จะพอใช้ในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง โดยอาศัยเก็บเห็ดเก็บผักตามป่าเกื้อกูลกันไป แต่ลุงปันในตอนนั้นไม่สามารถรองรับค่าใช้จ่ายที่หนักหน่วงอย่างการส่งลูกเรียนหนังสือได้⁷³

⁷¹ สัมภาษณ์ สุแก้ว ฟงฟู, เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่ที่ดินปฏิรูปของปาดำ บ้านแพะไต้ จังหวัดลำพูน พร้อมกับคุณสืบสกุล ภิจนุกร นักวิจัย และนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่แพะไต้มาเป็นเวลานาน จนถึงกับต้องคดีร่วมกันหลายคดี.

⁷² เรื่องเดียวกัน.

⁷³ ลุงปัน, ประชาชนบ้านแพะไต้ ที่เข้าร่วมขบวนการปฏิรูปที่ดินโดยประชาชนบ้านแพะไต้, เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่ที่ดินปฏิรูปของปาดำ บ้านแพะไต้ จังหวัดลำพูน พร้อมกับคุณสืบ

กล่าวได้ว่าความยากลำบากในการดำรงชีวิตเป็นลักษณะที่สำคัญในเรื่องราวของบ้านแพะใต้ สุดท้ายเมื่อหมดสัญญาในการทำงานที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย พ่อหลวงจึงกลับบ้านแต่ก็อยู่ได้ไม่นาน เพราะไม่มีโอกาสที่ดีพอในการประกอบอาชีพจนต้องไปทำงานที่รูโนอีก ซึ่งก็เป็นงานลักษณะเดียวกัน คือ เป็นแรงงานก่อสร้างบ้าง เกษตรกรบ้าง ค้าขายบ้าง สุดท้ายได้กลับมาบ้านเกิดและพยายามทำการเกษตร แต่ตนก็ไม่มีที่ดินทำกิน เช่นเดียวกับชาวบ้านจำนวนมากในบ้านแพะใต้จนต้องไปเช่าที่ดินทำกินอยู่ที่อ้อมก้อยบ้าง ฮอดบ้าง นอกจากจะไกลจากบ้านแล้ว ค่าเช่าที่ดินก็สูงเกินกว่าที่ชาวบ้านแพะใต้จะรับไหว และยังไม่มีความแน่นอนในการทำงานอีก คือ บ้างปีเจ้าของที่ดินก็ให้ แต่บางปีก็ไม่ให้ ในขณะที่เงินในกระเป๋านั้นจำต้องใช้อยู่ทุกวัน ความไม่มั่นคงในด้านที่ดินทำกินนำไปสู่ความไม่มั่นคงในชีวิตด้วย⁷⁴

ตลอดชีวิตพ่อหลวงต้องปากกัดตีนถีบดิ้นรนทำมาหากินทั้งนอกและในประเทศ แต่จุดเปลี่ยนหนึ่งที่สำคัญคือ เศรษฐกิจไทยที่แทบจะล่มสลายในปี พ.ศ. 2540 ลูกหลานที่เป็นแรงงานจำนวนมากจำเป็นต้องชมซานกลับมาบ้าน และพบว่าที่บ้านไม่มีที่ดินไม่มีงานให้ตนทำ จนในที่สุด พ่อหลวงและชาวบ้านจึงตัดสินใจมีการประชุมเรื่องช่วยกันถางที่ป่าและแบ่งส่วนที่ดินกัน จนมีคนมาอ้างความเป็นเจ้าของ “ป่า” ที่ตนเคยใช้ร่วมกันมาก่อนการต่อต้านคัดค้านอีก เกิดขึ้นจนกลายเป็นคดีอาญา ระหว่างต้องคดีก็โดนไล่จับ ล้อมจับหลายครั้ง ถูกคุมข้อมบ้าง แต่พ่อหลวงก็ยังเห็นว่าเรื่องโดนจับ นอนคุก โดนข้อมนั้นไม่ใช่เรื่องใหญ่โตอะไร ถึงแม้พ่อหลวงจะบอกว่าตนโดนข้อมอยู่ที่ดอยหล่อ แต่เมื่อถามรวมๆ ว่า

สกุล กิจนุกร นักวิจัย และนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่แพะใต้มาเป็นเวลานาน จนถึงกับต้องคดีร่วมกันหลายคดี.

⁷⁴ สัมภาษณ์ สุแก้ว ฟงฟู, เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่ที่ดินปฏิรูปของป่าคำ บ้านแพะใต้ จังหวัดลำพูน พร้อมกับคุณสืบสกุล กิจนุกร นักวิจัย และนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่แพะใต้มาเป็นเวลานาน จนถึงกับต้องคดีร่วมกันหลายคดี.

เคยถูกระทำรุนแรงหรือไม่ ก็ไม่มีสักครั้งที่พ่อหลวงนงจะตอบว่าตนถูกระทำอย่างรุนแรง⁷⁵

เว้นไว้อย่างเดียว ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่พ่อหลวงนงมารู้เข้าภายหลัง และกลายเป็นประเด็นที่พ่อหลวงนงรู้สึกคับแค้นนายทุนและเจ้าหน้าที่ คือข้อเท็จจริงว่า ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2520 ที่ดินที่ตนปฏิรูปหรือยึดนี้เดิมเป็นที่ดินนี้เป็นที่ดินสาธารณะที่เคยมีนโยบายจัดสรรที่เหล่านี้ให้ประชาชน แม้จะล้มเหลวไปเพราะเหตุผลเชิงเทคนิค แต่เจ้าหน้าที่รัฐก็เคยให้สัญญาว่าที่ดินแปลงนี้จะเป็นที่ดินที่รัฐจะจัดสรรให้แก่ประชาชน เวลาผ่านมาที่ดินดังกล่าวกลับกลายเป็นที่ดินเอกชน และมีโฉนดอย่างไม่มีปีไม่มีชด้อย พ่อหลวงนงจึงรู้สึกอย่างหนักแน่นว่านายทุนรายนี้ได้เบียดบังเอาที่ดินของประชาชนไปเป็นของตนเอง ซ้ำยังไม่ปรับปรุงพัฒนาที่ดินอย่างที่ควรจะทำ ความไม่ชอบมาพากลนี้ทำให้พ่อหลวงนงคับแค้น และต้องเอาที่ดินนั้นกลับมาอยู่ในมือประชาชนให้ได้ เพราะข้อเท็จจริงนี้เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าประชาชนแพ้ไม่ได้ไม่จำเป็นต้องอยู่อย่างยากแค้น และส่งลูกหลานไปหากินในเมืองอย่างสุขุมเสี่ยงมาอย่างน้อย 30 ปี โดยที่ไม่ใช่ความผิดของประชาชนแพ้ได้เลย นอกจากนายทุนจากต่างจังหวัดและเจ้าหน้าที่ทุจริตไม่กี่คนที่ตอบสนองความโลภของตนเอง ซึ่งการส่งเวรความยากจนเพื่อจรรโลงความมั่งคั่งของคนโลภนั้นเป็นความคับแค้นอย่างยิ่ง⁷⁶

ขณะที่เรื่องราวของจินตนาและพ่อหลวงนงเต็มไปด้วยความผาดโผน แต่ชีวิตของพลเมืองผู้ต่อสู้กับทุนเหมืองทองคำในอีกภาคของประเทศกลับราบเรียบกว่าอย่างผิดหูผิดตา พ่อสมัย ภัคชัย เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงและแกนนำกลุ่มคนรักบ้านเกิด พ่อสมัยมีที่นาและสวนยางของตนเอง แต่ปัจจุบันไม่ได้ทำอย่างจริงจังแล้ว เพราะทำงานอยู่องค์การบริหาร

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน.

ส่วนตำบล ส่วนที่สวนที่นาทำให้ลูกหลานทำ พ่อสมัยมักไม่ค่อยอยู่บ้านแต่ไปเยี่ยมเพื่อนบ้านอย่างสม่ำเสมอ ทั้งงานบุญ งานบวช และงานศพ กล่าวได้ว่าชีวิตประจำวันของพ่อสมัยใช้เวลาไปกับกิจกรรมสมาคมเป็นหลัก⁷⁷ ซึ่งชีวิตประจำวันของพ่อสมัยได้สะท้อนความมั่นคงด้านเศรษฐกิจของครอบครัวที่ดี เพราะครอบครัวพ่อสมัยมีทั้งที่ดินและแรงงานในครัวเรือน ภาระในการเลี้ยงดูลูกหลานก็ไม่มากมายนัก ซึ่งพ่อสมัยสามารถใช้เวลาส่วนใหญ่ในกิจกรรมสมาคมได้โดยไม่เดือดร้อนลำบากทางเศรษฐกิจ⁷⁸

แต่เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับประสบการณ์ในการชั่งแวงกับอำนาจรัฐทั้งกฎหมายหรือโครงการของรัฐ พ่อสมัยให้สัมภาษณ์ว่าก่อนที่จะมีปัญหาเรื่องเหมืองทองคำที่ภูทับฟ้า ชีวิตของตนไม่เคยได้ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องกฎหมาย โครงการเหมืองทองเป็นโครงการขนาดใหญ่แรกที่เข้ามาในชุมชนและสำนึกของพ่อสมัย⁷⁹ ทั้งชีวิตของพ่อสมัยไม่เคยทำความรู้จักหรือเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวอื่นๆ ในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นสมัชชาคนจน กลุ่มอนุรักษ์บ้านกุดจจนกระทั่งเมื่อเผชิญปัญหาเหมืองจึงเริ่มสร้างเครือข่ายประชาชนที่ค้านเหมืองในจังหวัดเลย⁸⁰ ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของนักพัฒนาเอกชนในพื้นที่ที่อธิบายว่า ชุมชนบ้านนาหนองบงนี้เป็นชุมชนที่เพิ่งเปิดรับตัวเองจากโลกภายนอกได้ไม่นานอย่างรวดเร็วที่สุดก็ไม่เกิน 10 ปี⁸¹

⁷⁷ สัมภาษณ์ สมัย ภัคษมิ, เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่สถานีตำรวจนาดินคำ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ขณะชุมนุมให้กำลังใจนายชาลิน กำแพงศรี แกนนำภาคประชาชนบ้านห้วยม่วงคัดค้านเหมืองทองแดง ภูหินเหล็กไฟ ที่มีนตสอสนคดีเข้มข้นใจ หนองเหนียวกักขัง หมิ่นประมาท และดูหมิ่นซึ่งหน้า.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁸¹ สัมภาษณ์ โกวิทท์, นักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่ เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2555 ขณะร่วมงานทำบุญภูทับฟ้า และสืบชะตาภูเหล็ก.

3.5 ความคิดเรื่องระบบยุติธรรม และนิตาสำนึกต่อโทษ “จำคุก”

การผูกโยงเรื่องราวตั้งแต่สภาพสังคมพื้นที่ทั่วไป ความสัมพันธ์ภายในสังคม ประสบการณ์การเคลื่อนไหวของกลุ่ม และความคิดเรื่องตัวตนของพลเมืองที่ศึกษาเข้ากับประสบการณ์ในด้านกฎหมายของพลเมืองรายนั้น ประกอบกับการให้สัมภาษณ์ของพลเมืองแต่ละคนเกี่ยวกับ “โทษจำคุก” ย่อมทำให้เห็นนิตินัยของพลเมืองเหล่านั้น ได้แก่ จินตนา พ้อหลวงนง และพอสัมย์ ชัดเจนขึ้น

กรณีของพอสัมย์ที่อยู่ในสังคมที่มีความพอดีทางเศรษฐกิจสามารถพึ่งพาตนเองได้มาก แต่อยู่ในภูมิภาคจังหวัด และพื้นที่ที่ไม่เป็นเป้าใหญ่ของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีการสื่อสาร ประกอบกับความเป็น “ไม่เป็นทางผ่าน” ของการเดินทางทำให้ก่อนมีเหมืองทอง คนทั่วไปแทบไม่มีความจำเป็นต้องมาหยุดจุดที่อำเภอวังสะพุงเลย ยิ่งไม่พักต้องกล่าวถึงบ้านนาหนองบงคุ่มน้อยอีก การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์จากภายนอกจึงทำได้น้อยมาก แต่ความพอดีด้านเศรษฐกิจในพื้นที่นี้ประกอบกับความไม่ไกลจากเมือง และอิทธิพลภายนอกที่เข้ามาน้อยนั้นทำให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนแน่นแฟ้นขึ้น เพราะประชาชนในชุมชนไม่จำเป็นต้องออกจากชุมชนอย่างถาวรเหมือนชุมชนอื่นๆ หากจำเป็นต้องการเงินเพิ่มก็ออกจากหมู่บ้านชั่วคราวได้ จนกระทั่งการเข้ามาของเหมืองแร่ทองคำที่ระยะแรกประชาชนไม่ได้ตื่นตัวถึงปัญหาที่กำลังจะเกิด เหมืองทองคำจึงเกิดขึ้นบนภูทับฟ้า จนกระทั่งความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนเริ่มปรากฏชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ จนประชาชนในพื้นที่ลุกขึ้นต่อสู้ คัดค้าน และขอให้ปิดเหมือง โดยใช้วิธีการร้องเรียน และยื่นหนังสือแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาการเคลื่อนไหวกว่า 5 ปีที่ผ่านมายังไม่ปรากฏผลที่ชัดเจนนัก เหมืองทองคำภูทับฟ้ายังคงเปิดทำงานอยู่ทุกวัน ขณะที่เหมืองใหม่บนภูเหล็กก็ยักรอลงเสาเข็ม ซึ่งพอสัมย์ก็เป็นพลเมืองที่อยู่ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงนี้

โดยทั่วไปพ่อสมัยยอมรับว่ายังสามารถพึ่งพาความยุติธรรมจากกระบวนการยุติธรรมได้ เพราะที่ผ่านมาพ่อสมัยมีประสบการณ์ค่อนข้างดีกับกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ การถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาข้อหาบุกรุกในวันที่ 13 มีนาคม 2553 นั้นผู้ร้องได้ถอนฟ้องออกไป กรณีนี้ถึงแม้จะไม่ใช่เป็นผลงานของกระบวนการยุติธรรมโดยตรงแต่พ่อสมัยก็รู้สึกว่ามันยังไม่ถูกรังแกลั่นแกล้งอย่างไรข้อไร้แปรจากกระบวนการดังกล่าว ประกอบกับคดีที่พ่อสมัยฟ้องร้อง “ลุงยาว” ในข้อหาหมิ่นประมาทหาว่าแกนนำเคลื่อนไหวคัดค้านเหมืองทองรับเงินองค์กรพัฒนาเอกชนมา ซึ่งศาลพิพากษาว่าให้ลุงยาวผิดฐานหมิ่นประมาทโดยจำคุก 2 ปี แต่ให้รอลงอาญาไว้ คำพิพากษาดังกล่าวถึงแม้ว่าจะดูเหมือนเป็นความพ่ายแพ้ของพ่อสมัย เพราะลุงยาวยังลอยนวลอยู่นอกคุก แต่พ่อสมัยก็ยืนยันหนักแน่นว่านี่เป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับเรื่องนี้แล้ว กล่าวคือ ถึงอย่างไรลุงยาวก็เป็นพี่น้อง พ่อสมัยและแกนนำก็ไม่ปรารถนาให้พี่น้องติดคุก แทนที่จะสร้างให้ลุงยาวเป็นศัตรูอย่างเต็มตัวอย่างที่เหมืองต้องการ ทำไมไม่สร้างโอกาสให้ลุงยาวกลับมาเป็นมิตรเหมือนเดิม นอกจากนี้ลำพังศาลพิพากษาว่าลุงยาวมีความผิดก็เพียงพอจะแก้ไขข้อสงสัยของประชาชนที่ตั้งข้อสงสัยกับแกนนำแล้ว⁸²

ตรงกันข้ามกับกรณีของจินตนาอย่างสิ้นเชิง ที่การเคลื่อนไหวของประชาชนบ้านกรูดและจินตนาจำเป็นต้องรุนแรงและเผชิญหน้ากับความรุนแรงพอๆ กัน สุดท้ายจบลงที่โครงการโรงไฟฟ้ายุติลง ประชาชนบ้านกรูดรวมถึงประชาชนยังสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวได้เหมือนเดิม ไม่ว่าจะเป็นประกอบอาชีพประมงหรือการท่องเที่ยวก็ตาม การต่อสู้ของประชาชนบ้านกรูดที่สามารถหยุดโครงการมูลค่า 80,000 ล้านบาทได้ทำให้พวกเขาเชื่อในศักยภาพ

⁸² สัมภาษณ์ สมัย ภัคษมี, เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่สถานีตำรวจนาตินดำ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ขณะชุมนุมให้กำลังใจนายชาลิน กำแพงศรี แกนนำภาคประชาชนบ้านห้วยม่วงคัดค้านเหมืองทองแดง ภูหินเหล็กไฟ ที่มีנדสอบสวนคดีข่มขืนใจ หน่วงเหนี่ยวกักขัง หมิ่นประมาท และดูหมิ่นซึ่งหน้า.

ของตนมากขึ้นจนสามารถรวมตัวกันเพื่อต้องการกำหนดอนาคตตนเอง⁸³ กล่าวให้ชัดเจน คือ ที่บ้านกรูดนี้ประชาชนเชื่อว่าชัยชนะเป็นของประชาชนอย่างชัดเจน และทุกคนในกลุ่มล้วนแต่มีความภาคภูมิใจต่อขบวนการเคลื่อนไหวและการกระทำของตนทั้งสิ้น

การที่ศาลฎีกาพิพากษาจำคุกจินตนา แก้วขาว ย่อมคาดได้ไม่ยากว่าความคิดต่อกระบวนการยุติธรรมที่มาลงโทษเธอในความผิดที่เธอและเพื่อนของเธอจำนวนมากเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องนั้นทำให้จินตนามีประสบการณ์ที่ไม่สู้ดีนักกับศาลและกระบวนการยุติธรรม

หลังจากมีตัดสินใจเคลื่อนไหวแล้ว จินตนาถูกฟ้องร้องและต้องต่อสู้คดีกว่า 40 คดีทั้งพยาน จำเลย หรือโจทก์ ซึ่งประสบการณ์การต่อสู้คดีนั้นทำให้จินตนาารู้สึกว่าตนมีความเชี่ยวชาญในการขึ้นศาลอย่างยิ่ง⁸⁴ ความมั่นใจลักษณะนี้ของจินตนา ทำให้จินตนาเชื่อมั่นว่าศาลนั้นไม่อาจเป็นที่พึ่งได้ และวิพากษ์วิจารณ์การวินิจฉัยคดีความของศาลอย่างถึงรากถึงโคน กล่าวคือศาลไม่ยุติธรรม ศาลไม่เคยมองข้อเท็จจริงด้วยความเป็นธรรมในการให้โอกาสผู้กระทำผิดที่เป็นชาวบ้านอย่างเรา แต่อย่างนักค้ายาเสพติดศาลกลับรับฟังมากกว่า โดยจินตนาารู้สึกเช่นนี้เพราะกรณีของพ่อค้ายาเสพติด ซึ่งตำรวจไล่ให้จินตนาฟังว่าตอนที่จับกันก็ไล่ยิงกัน พอจับได้ของกลางก็เต็มตัว แต่แค่ในชั้นศาลเจ้าหน้าที่ตำรวจจำหน่ายเลขโทษศัพทที่ที่ใช้ล่อซื้อไม่ได้เพราะเป็นเรื่องที่ผ่านมานานแล้ว คดีก็หลุด แต่กรณีของพวกเราชาวบ้านไม่ได้ทำอะไรผิดเลย ขณะที่พยานฝ่ายโจทก์ให้การรบกวนสืบสวนศาลกลับเชื่อโดยแสดงความเข้าใจว่าเหตุการณ์มันเกิดขึ้นนานแล้ว การให้การสืบสวนบ้างเป็นเรื่องธรรมดา เหตุผลอย่างเดียวกันกลับ

⁸³ สุรวิรัตน์ แต่ชุตระกุล, ชาวประจวบฯ ขอกำหนดอนาคตตัวเอง (ประจวบคีรีขันธ์: กลุ่มอนุรักษ์ทับสะแก, 2553), หน้า 4.

⁸⁴ สัมภาษณ์ จินตนา แก้วขาว, เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ที่บ้านคุณจินตนา แก้วขาว หลังจากรับประทานอาหารเย็น.

คิดออกมาได้คนละอย่าง เจตนาเห็นว่าถ้าศาลรู้จักรับข้อมูลโดยถอดหัวไขนความเป็นศาลลงและมาแลกเปลี่ยนกันฉันท์มิตร ศาลจะได้ข้อมูลจำนวนมากและเข้าใจชาวบ้านมาก เพราะถึงชาวบ้านจะปิดงานเลี้ยงแต่ก็ไม่ได้นึกสนุกอยากปิดงานเลี้ยงใคร และก่อนจะปิดงานนั้นเกิดเรื่องราวมากมายแต่ไม่เคยเป็นเหตุผลที่ศาลใช้ร่วมตัดสินใจ กระบวนการยุติธรรมควรฟังทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่ฟังที่อัยการ “กล่าวหา” อยู่ฝ่ายเดียว นอกจากนี้จินตนายังเชื่อว่าทั้งศาลและอัยการต่างก็ได้ประโยชน์จากตำแหน่งแล้วก็ร่ำรวยกันมากมาย ขณะที่ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้เฉพาะเมื่อบุคคลนั้นไม่ได้รับผลประโยชน์ใดใด⁸⁵

ปัญหาเรื่องการรับฟังข้อมูลในกรณีของจินตนาค่อนข้างสอดคล้องกับความคิดเห็นต่อกระบวนการยุติธรรมของพ่อหลวงง ซึ่งประสบปัญหาคล้ายกันคือศาลไม่ยอมรับฟังว่าที่ดินเหล่านั้นเคยเป็นที่ดินสาธารณะที่กำลังจะได้รับการจัดสรรให้ประชาชนในพื้นที่ ตลอดทั้งคดีศาลคิดแต่ว่าพ่อหลวงงได้เข้ากายเข้าไปในที่ดินอันมีเอกสารสิทธิของบุคคลอื่นหรือไม่เท่านั้น ศาลไม่ยอมฟังความจริงที่พ่อหลวงงยกขึ้นเรื่องความเป็นที่ดินสาธารณะ แต่กลับฟังอัยการโจทก์กล่าวหา พ่อหลวงงจึงมักย้ายอยู่เสมอเรื่องกระบวนการยุติธรรมจะได้สวนหาความจริง ไม่ใช่ปล่อยให้ใครกล่าวหากันง่ายๆ เช่นนี้ นอกจากนี้ทั้งตำรวจ อัยการ และศาลเหมือนเป็นธรรมเนียมที่จะให้เรายอมไปเสียทุกอย่าง แต่ไม่หาความจริงว่าใครถูกผิด⁸⁶

เรื่องราวความยากแค้นและการสู้ชีวิตของพ่อหลวงงผลักดันให้พ่อหลวงงต้องเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิต กระทั่งทำการปฏิรูปที่ดินด้วยตัวเองโดยไม่พึ่งและไม่รอรัฐอีก จนนำมาซึ่งคดีความมากมายตามมา จากประสบการณ์

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁶ สัมภาษณ์ สุแก้ว ฟงฟู, เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่ที่ดินปฏิรูปของป่าคำ บ้านแพะใต้ จังหวัดลำพูน พร้อมกับคุณสืบสกุล กิจนุกร นักวิจัย และนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่แพะได้มาเป็นเวลานาน จนถึงกับต้องคดีร่วมกันหลายคดี.

การต่อสู้คดีกว่า 40 คดี พ่อหลวงนงเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมไทยนั้นใช้ไม่ได้ ไม่มองหาความจริง และชาวบ้านพูดอะไรไปก็มักไม่ฟังไม่พอจะให้ยอมรับสารภาพอีก ความรู้สึกต่อกระบวนการยุติธรรมของพ่อหลวงนงจึงค่อนข้างติดลบ ในขณะที่การยึดหรือปฏิรูปที่ดินที่ประชาชนและพ่อหลวงนงเคลื่อนไหวนั้นกลับนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในชีวิตในทางที่ดีขึ้นอย่างมากมาย เมื่อการเคลื่อนไหวของพ่อหลวงนงนำมาซึ่งคดีความที่พาพ่อหลวงนงเข้าไปสู่กระบวนการยุติธรรมที่พ่อหลวงนงคิดว่าไม่เข้าท่าแล้ว พ่อหลวงนงก็เลยพักต้องคิดเลยว่าตนอาจต้องติดคุกจากกระบวนการยุติธรรมพิการนี้ ที่สำคัญคือ พ่อหลวงนงแม้ไม่ชอบคุก เพราะกันพ่อหลวงนงออกจากครอบครัว ไม่สามารถไปไหนได้โดยอิสระ แต่ก็ยอมรับโทษ ไม่ใช่เพราะรู้สึกผิด แต่เพราะรู้ว่ามีอำนาจของศาลจะไปบอกว่าตัดสินผิดก็ทำไม่ได้ เพราะถึงอย่างไรมันก็ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ดี และอีกอย่างการติดคุกของพ่อหลวงนงย้ำว่าตนไม่มีอะไรต้องอาย เพราะติดคุกเพื่อลูกเมีย เพื่อชุมชน ตรงข้ามพ่อหลวงนงกลับคิดว่าจริง ๆ แล้วตนควรได้รับรางวัลเสียด้วยซ้ำ เพราะจัดหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนและเปิดเผยความซอซของนายทุนและเจ้าหน้าที่ที่เบียดบังของสาธารณะไปหาประโยชน์เข้ากระเป๋ตัวเอง⁸⁷

พ่อหลวงนงดินรนเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่เดิม ขณะที่จินตนา ก็ต่อสู้เพื่อปกป้องแผ่นดิน ชุมชน และอาชีพที่ตนรัก การต่อสู้ของจินตนา ก็ไม่เกิด เพราะความเป็นวีรสตรี แต่มีเงื่อนไขหลายอย่างที่ประกอบกัน เช่น ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การใช้ทรัพยากรในลักษณะคล้ายคลึงกัน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การปลูกฝังเลี้ยงดูแต่เยาว์ หรือการถูกทำร้ายและฆาตกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นแรงขับให้จินตนาและชาวบ้านกรุดลุกขึ้นสู้และสู้ยิบตา ทั้งแบบเรียบร้อยและค่อนข้างก้าวร้าว แต่สุดท้ายสิ่งที่ปกป้องบ้านกรุดและประจวบไว้คือวิธีการที่

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน.

ค่อนข้างก้าวร้าวจนเป็นข่าวมากมายในสื่อหลายยี่ห้อและต้องติดคุกติดตารางในเวลาต่อมา

แต่กว่าจะถึงคุณั้น กระบวนการทางกฎหมายมากมายขัดเกลาให้จินตนาเรียนรู้ “ความไม่ได้เรื่องของกฎหมาย” เป็นภาพลบที่เกิดในใจกับกระบวนการยุติธรรม ตรงข้ามกับภาพบวกของการเคลื่อนไหวที่อาชญากรก้าวร้าวแต่นำมาซึ่งบ้านกรุดและประจวบฯ ที่ยังเป็นของคนประจวบฯ อยู่ ดังนั้น “คุณ” ที่ได้มา เพราะกระบวนการยุติธรรมที่ตนเสียเปรียบจนทำให้พลเมืองผู้เคลื่อนไหวที่นำมาซึ่งประโยชน์อันดีต้องมาติดคุก จินตนาจึงมีความคิดต่อโทษจำคุกที่เป็นอำนาจดิบ เป็นความไม่เป็นธรรม และต้องถูกทำทนายอย่างถึงที่สุด ทั้งชุมนุมต่อต้าน การประท้วงติดนินคุก การให้สัมภาษณ์หลังออกจากคุก ล้วนทำไปเพื่อตอบโต้ “คุณ” ที่มาพร้อมกับกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ได้ความตั้งใจ เช่น จินตนาไม่ยอมเรียกผู้คุมว่า “นาย” อย่างที่นักโทษอื่นเรียกกัน จินตนาไม่ยอมนั่งพื้นแต่นั่งเก้าอี้เทียบเทียมกับผู้คุม และชุมชนของจินตนาสร้างคุกจำลองขังตัวเองอยู่หน้าเรือนจำเคียงคู่กับจินตนา เป็นต้น

สิ่งที่จินตนา ฟุ้งในชุมชน และเครือข่ายชนชั้นกลางทำนั้นทั้งหมดล้วนทำให้จินตนาไม่เหมือนนักโทษต้องคดีอาญาสักคนเดียว แต่เหมือนวีรสตรีที่ถูกลงโทษอย่างไม่เป็นธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้มาจากการเคลื่อนไหวที่สำเร็จ ชุมชนและชนชั้นกลางรู้ซึ่งถึงประโยชน์ที่เกิดจากการเคลื่อนไหวที่ดู “ก้าวร้าว” ของจินตนาและชาวบ้านกรุด

ขณะที่พ่อหลวงนงยอมรับโทษแต่ไม่รับผิด ไม่สะท้อนสะท้อนกับคุณจินตนาทำทนายคุกที่ไม่เป็นธรรมอย่างออกหน้าออกตาด้วยทวิวิธีทางที่ตนอาจทำได้ ด้านพ่อสมัยกลับต่างออกไป พ่อสมัยเห็นว่าการรอดพ้นจากคุกมาได้เนื่องจากโชคที่ถนอนฟุ้งนั้น รวมถึงการต้องโทษจำคุกของจินตนาที่เป็นข่าวโด่งดัง เป็นคำอธิบายว่าการต้องโทษเกิดจากการกลั่นแกล้งของฝ่ายตรงข้ามหรือรัฐและทุน

มากกว่าการตัดสินใจของภาคประชาชน และเป็นเหมือนอุทาหรณ์เตือนในใจพ่อสมัย ให้ก้าวต่อไปทุกก้าวด้วยความระมัดระวังและไม่ประมาท⁸⁸ ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรม การเคลื่อนไหวของพ่อสมัยหลังจากนั้นมาก กล่าวคือ รูปแบบการเคลื่อนไหวของพ่อสมัยจะทำไปอย่างระมัดระวังไม่เปิดช่องให้ถูกกดดันแก่งัด การเคลื่อนไหวของพ่อสมัยจึงไม่มีลักษณะเอาตัวเข้าแลก เหมือนจินตนาหรือพ่อหลวงง เช่น ในกรณีนี้สอดคล้องกับเหตุการณ์ในวันทำบุญสืบชะตาภูเหล็ก ที่มีการให้นายอำเภอบวชป่า และให้พยานายอำเภอไปเดินดูพื้นที่ที่ชาวบ้านขัดแย้งกับเหมือง หากยังต้องคดีบุกรุกอีกก็ให้รู้ไปว่าจะมีการฟ้องร้องนายอำเภอด้วย ซึ่งพ่อสมัย ปฏิเสธที่จะทำตามแผนการดังกล่าวโดยให้เหตุผลในขณะนั้นว่าตนเหนื่อยจากการเตรียมและจัดการงานบุญแล้ว⁸⁹

โทษจำคุกในสายตาของพ่อสมัย คือ การกลั่นแกล้งของฝ่ายเหมืองแร่ที่ใช้กลไกรัฐเป็นเครื่องมือ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาที่พวกเขาซึ่งลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวคัดค้านเหมืองแร่จะต้องเผชิญ ขึ้นอยู่กับว่าเราจะระวังตัวอย่างไรให้รอดพ้นจากการกลั่นแกล้งของทุน พ่อสมัยถือว่าการโดนคดีนั้นเป็นเรื่องธรรมดา แต่หากถึงขั้นต้องติดคุกติดตะรางนั้นก็ถือว่าฝ่ายเราไม่ระวังและเคลื่อนไหวอย่างผิดพลาด อย่างไรก็ตามการ “พลาด” นั้นก็ไม่ถึงกับเป็นการล้มเหลวของขบวนการ

⁸⁸ สัมภาษณ์ สมัย ภัทษี, เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่สถานีตำรวจนาดินดำ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ขณะชุมนุมให้กำลังใจนายชาลินี กำแพงศรี แกนนำภาคประชาชนบ้านห้วยม่วงคัดค้านเหมืองทองแดง ภูหินเหล็กไฟ ที่มีนัดสอบสวนคดีข่มขืนใจ หน่วงเหนี่ยวกักขัง หมิ่นประมาท และดูหมิ่นซึ่งหน้า.

⁸⁹ หลังจากบวชป่าเสร็จและมีการเชิญชวนนายอำเภอไปดูแนวคันดินที่เหมืองแร่ชุดดินมากองไว้ตามแนวเขตที่ดินใกล้สวนยางพารา, งานบุญภูทับฟ้าและสืบชะตาภูเหล็ก วันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2555.

เคลื่อนไหว เพราะการในกลุ่มมีการประชุมกันแล้วว่าหากพ่อสมัยพลาดทำติดคุก
ขึ้นมาก็จะมีคนสานงานของกลุ่มต่อไปอย่างต่อเนื่อง⁹⁰

การเคลื่อนไหวอย่างเรียบร้อยอย่างที่จินตนาทำในอดีตและพ่อสมัยทำ
ในปัจจุบันยังไม่ได้ผลในสังคมปัจจุบัน ตรงข้ามกับการปิดงานเลี้ยงของจินตนาที่
จะมองว่าก้าวร้าวก็ได้ หรือพ่อหลวงงที่วางแผนอย่างลับๆ ล่อๆ เพื่อแผ้วถาง
และปฏิรูปที่ดินโดยการ “ยึด” นั้นกลับได้ผลดีกว่ากันมาก ที่สำคัญคือแม้จะดู
ก้าวร้าวหรือดูลับๆ ล่อๆ ก็ทำให้พ่อหลวงงและจินตนาภูมิใจและรู้สึกมีเกียรติใน
การกระทำของตนได้ และเผชิญหน้ากับคุณตารางอย่างเบิกบานได้ พร้อมทั้งที่
สาธารณชนแทบทุกฝ่ายก็ให้การยอมรับ ทั้งนี้เพราะกระบวนการยุติธรรมที่ส่ง
พวกเขาสู่คุ่นั้นไม่อาจสร้างความชอบธรรมให้กับการการวินิจฉัยคดีของศาลได้
เลย คำถามที่ต้องตอบไม่ถูกตอบ เช่น จินตนามีสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะทำการ
ปิดงานเลี้ยงหรือไม่ พ่อหลวงงจะปฏิรูปที่ดินด้วยขบวนการประชาชนเองมี
ความชอบธรรมหรือไม่ การข้อโกงที่ดินสาธารณะไปออกเอกสารสิทธิเกิดขึ้นจริง
หรือเป็นแค่ความเข้าใจผิด เป็นต้น คำถามเหล่านี้เป็นคำถามจริงๆ ของคดีที่จะ
สร้างความเข้าใจให้คู่กรณีและสังคมในอนาคต และเป็นคำถามที่สาธารณชน
สงสัย ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับความชอบธรรมในการใช้อำนาจ แต่เรื่องพวกนี้กลับไม่ถูก
ตอบ คำถามทั้งหลายในคดีหดลงเหลือเพียงประเด็นว่าจินตนาหรือพ่อหลวงงย่าง
กายเข้าไปในที่ดินของคนอื่นหรือไม่ตามนิติวิธีทางกฎหมายอาญา ซึ่งไม่มีสักคน
ที่สนใจนอกจากโจทก์และศาล ด้วยเหตุนี้สุดท้ายเหลือเพียงอำนาจดิบเท่านั้นที่
อธิบายการส่งพวกเขาเข้าคุกได้

⁹⁰ สัมภาษณ์ สมัย ภัคศรี, เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่สถานีตำรวจนาดินดำ อำเภอ
เมือง จังหวัดเลย ขณะชุมนุมให้กำลังใจนายชาลิน กำแพงศรี แกนนำภาคประชาชนบ้านห้วยม่วงคุด้าน
เหนือทองแดง ภูหินเหล็กไฟ ที่มีนัดสอบสวนคดีข่มขืนใจ หน่วงเหนี่ยวกักขัง หมิ่นประมาท และดูหมิ่นซึ่ง
หน้า.

น่าสังเกตว่าหลักเกณฑ์เงื่อนไขว่าด้วยการ “อารยะขัดขืน” เช่น การกระทำโดยเปิดเผย (Public) ก็ดี ปราศจากความรุนแรง (Nonviolent) ก็ดี ไม่ได้เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การเคลื่อนไหวของประชาชนพลเมืองเหล่านี้เกิดความชอบธรรมทั้งสำหรับตัวจินตนา พ่อหลวงนง หรือพ่อสมัย และต่อสำนักความรู้สึกของสาธารณชน ซึ่งสังเกตได้จากปฏิกิริยาของคดีจินตนาที่หมิ่นเหม่ต่อการเป็น “ความรุนแรง” ก็ไม่ได้มีการขบคิด หรือต่อต้าน แต่กลับเป็นการให้กำลังใจและช่วยเหลือมากกว่า ดังนั้น แนวคิดทฤษฎีและวิธีการอันเคร่งครัดของการ “อารยะขัดขืน” นั้นไม่อาจอธิบายความชอบธรรมที่เกิดในใจของพลเมืองและสาธารณชนได้อีกต่อไป

อีกด้านหนึ่งวงศุกไม่สามารถทำหน้าที่ตามทฤษฎีการลงโทษ คือ บังปราง ทำให้รู้สึกผิด หรือทำให้กลับตัว เมื่อต้องเผชิญหน้ากับคนอย่างพ่อหลวงนง จินตนา และพ่อสมัย โดยมีท่วงทำนองการคิดที่พอจะเห็นได้ว่ามาจากปัจจัยสองฟาก ฟากแรก คือ คุณค่าและประโยชน์ที่เกิดจากการเคลื่อนไหว ที่นำไปการต้องโทษ ซึ่งไม่ขาดจากบริบทของแต่ละพื้นที่และภูมิหลังของพลเมืองแต่ละคน ส่วนอีกฟากหนึ่งคือความรู้สึกดีหรือเลวต่อกระบวนการยุติธรรม เช่น ขบวนการของจินตนาเข้ามาซึ่งประโยชน์นั้นต่อชาวประจวบฯ ขณะที่ไม่มีความรู้สึกดีต่อกระบวนการยุติธรรมแม้เพียงเล็กน้อย ความคิดต่อโทษจำคุกก็เป็นไปในลักษณะต่อต้าน ขณะที่กรณีของพ่อหลวงนงสำนักหลักอยู่ที่ทำให้ครอบครัวและชีวิตของตนพ้นจากความยากแค้นสาหัส โดยมีประโยชน์สาธารณะมาพ่วงท้ายหลังจากรู้ว่าเป็นที่ดินสาธารณะที่ถูกโกง และรู้สึกว่าการบวนการยุติธรรมก็อย่าแหย่ทำนองเดียวกัน พ่อหลวงนงจึงค่อนข้างจะยอมรับได้กับการต้องโทษจำคุก แต่ก็ยังรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมอย่างร้ายกาจ ซึ่งตรงข้ามกับพ่อสมัยที่แม้เห็นตรงว่าโทษจำคุกนั้นไม่เป็นธรรมและเป็นการกลั่นแกล้ง แต่หากเกิดกับตนก็เป็นเรื่องธรรมดา และหากจำเป็นก็รับได้ พ่อสมัยยังรู้สึกว่าตนสามารถพึ่งพากระบวนการยุติธรรมได้ ประกอบกับความสำเร็จหรือประโยชน์ที่ได้จากการเคลื่อนไหวก็ยังไม่ชัดเจน

นัก สาธารณะชนก็ยังไม่รับรู้อย่างกว้างขวาง ดังนี้ จึงไม่แปลกที่พ่อสมัยก็ยัง
วางใจไม่ได้ที่จะเฝ้าคุกอย่างพอหลวงนง หรือจินตนา

4. นิตีสำนึกของพลเมืองผู้ขัดขืนกฎหมาย: ผลสะท้อนและทางออก

โทษจำคุกในสายตาของพลเมืองผู้ขัดขืนกฎหมายมีพื้นฐานเดียวกัน คือ
การไม่ยอมรับความชอบธรรมที่รัฐใช้อำนาจลงโทษจำคุก ทั้งนี้การลงโทษจำคุก
แก่พลเมืองเหล่านี้ล้วนแต่ปราศจากผลในการป้องปรามหรือปรับปรุงพฤติกรรม
ใดใดทั้งสิ้น และการลงโทษที่ลงมานั้น พลเมืองเหล่านี้ยอมรับโทษ แต่ไม่เคย
ยอมรับผิดเนื่องจากการเคลื่อนไหวของตน ซึ่งการลงโทษนั้นไม่ต่างจากการใช้
“อำนาจดิบ” คือ ยอมรับโทษ เพราะรัฐมีอำนาจสามารถบังคับเอาโทษกับพวก
เขา/พวกเธอได้เท่านั้น

อย่างไรก็ตามลายละเอียดบางประการของพลเมืองแต่ละคนในแต่ละ
พื้นที่นั้นมีความแตกต่างกันบ้าง เช่น จินตนา แก้วขาว มองโทษจำคุกที่ตนเผชิญ
เป็นเพียงเกมส์หนึ่งที่รัฐตั้งกติกาไว้ทั้งหมดจึงไม่ใช่ความผิดของเธอเลยไม่ว่าจะ
เป็นทางศีลธรรมหรือทางการเมืองที่เธอต้องติดคุก เพราะรัฐมีอำนาจดิบและจะ
เอาเธอเข้าคุก ด้วยเหตุนี้จินตนาจึงมีวิธีการตอบโต้การถูกจำคุกของเธออย่างถึง
พริกถึงขิง เนื่องจากเธอถือว่านอกศาลนั้นเป็นเวทีของเธอ ในขณะที่พ่อหลวงนงมี
ท่าทีที่ค่อนข้างวางเฉยกับการต้องโทษจำคุก คือ “เหมือนการย้ายที่นอน” เท่านั้น
ยิ่งหากจำคุกแล้วได้มาซึ่งที่ดินทำกินก็คุ้มยิ่งกว่าคุ้ม แต่ทั้งหมดนี้ค่อนข้างต่างกับ
ความคิดของพ่อสมัย ที่มองว่าการต้องโทษจำคุกนั้น หากจำเป็นก็สามารถติดคุก
ได้ แต่ก็ถือว่าการติดคุกเป็นผลจากยุทธวิธีการเคลื่อนไหวที่ผิดพลาดซึ่งเปิด
โอกาสให้แก่การกลั่นแกล้งของฝ่ายทุน

ทั้งนี้ “นิตีสำนึก” ต่อโทษจำคุกที่ต่างกันนี้ เกิดจากปัจจัยแวดล้อมและ
ประสบการณ์ที่ต่างกันของแต่ละคนในแต่ละพื้นที่ โดยมีกรอบกว้าง การปะทะกัน
ระหว่างคุณค่าและประโยชน์ที่ได้จากการเคลื่อนไหว และประสบการณ์ทำที่ตี

ร้ายที่พลเมืองมีต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นผลสอดคล้องต่อเนื่องมาจากปัจจัยสำคัญ 5 ประการที่แตกต่างกัน คือ 1). ประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่เผชิญกับความรุนแรง 2). ประสบการณ์การข้องแวะกับระบบกฎหมายและสังคมการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นว่าใครเสี่ยงคุกมากน้อยกว่ากัน 3). การเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับเครือข่ายชนชั้นกลางในเมือง เช่น นักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และสื่อมวลชน 4). ภูมิหลังและประสบการณ์ส่วนตัว และ 5). ความเข้มแข็งและความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหว

สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของความเข้าใจและสำนึกต่อโทษจำคุก อันเป็นสภาพบังคับของกฎหมาย และความเป็นไปได้อันหลากหลายของความเข้าใจและการใช้กฎหมาย ซึ่งจะเอื้อดอมนำไปกับความแตกต่างของแต่ละปัจเจกในแต่ละสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่คาดหวังให้กฎหมายนำทางและแผ่ขยายอำนาจของกฎหมายออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งทำให้กฎหมายกระทบชีวิตผู้คนยิ่งขึ้น และถูกท้าทายยิ่งขึ้นเช่นกัน ทั้งนี้สังคมไทยมีทางเลือกไม่มากนัก เพราะก่อนหน้านี้ สังคมและรัฐเราได้ประหารบรรทัดฐานสังคมอื่นๆ ไปสิ้นจนเหลือแต่วิญญูณ ภารกิจของสังคม คือ การทำให้พลเมืองแต่ละคนเข้าถึง และมีส่วนร่วมในการคิดถึงกฎหมายมากกว่านี้ เพราะกฎหมายนั้นสำคัญเกินกว่าจะปล่อยให้อยู่ในมือของนักกฎหมาย โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการเมืองในลักษณะหนึ่ง ในภาวะนี้กฎหมายอาญากลับกลายเป็นก้างชิ้นใหญ่ที่ขวางคอการเมืองภาคประชาชนอยู่ เพราะความคับแคบและการใช้ไม่ถูกต้องของกฎหมายอาญา

ความไม่ได้ผลโดยสิ้นเชิงของโทษจำคุก และความบกพร่องในการวินิจฉัยปัญหาของกฎหมายทำให้กฎหมายปราศจากความชอบธรรมจนกลายเป็นอำนาจดิบในใจคนจำนวนมาก จึงสมควรเอากฎหมายอาญาและศาลออกจากการเมืองภาคประชาชนเสียทั้งหมด โดยกำหนดให้คดีเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนเป็นประเด็นทางการเมืองพิเศษ คือ “ประเด็นเกี่ยวเนื่องกับการใช้อำนาจ

ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ” ที่ต้องวินิจฉัยปัญหาด้วยนิติวิธีที่ต่างจากกฎหมายอาญา เพื่อให้ขบวนการภาคประชาชนหลุดพ้นจากชะตากรรมไม่ตายก็ติดคุก แนวทางการพิจารณาคดีประเภทนี้มีได้มุ่งให้เกิดการรับผิดชอบต่อการกระทำที่พิจารณาได้ว่ามีความเป็น “การเมือง” ของภาคประชาชน แต่มุ่งหาฉันทมติและระเบียบทางการเมืองในอนาคต เพราะการจับพลเมืองเข้าคุกนั้นนอกจากไม่เป็นการพัฒนากลไกในการแก้ปัญหาการเมืองของภาคประชาชนทั้งในระดับพลเมืองผู้ชัดเจนกฎหมายนั่นเองและสาธารณะชนแล้ว การใช้โทษบังคับแก่พลเมืองนั้นยังสร้างข้อกังขาต่อความชอบธรรมของระบบกฎหมายจนไม่เหลือดีอีกด้วย และที่สำคัญประการสุดท้าย คือ กลไกที่จะพิจารณาประเด็นนี้ไม่ควรจะเป็นกลไกศาลเนื่องจากข้อพิพาทนี้ เป็นข้อพิพาททางการเมืองที่นอกเหนือจากสภาพการทำงาน of ศาลเพราะไม่เปิดกว้างให้ประชาชนใช้อำนาจทางการเมือง และหน้าที่ของศาลที่ควรจำกัดเฉพาะการวินิจฉัยข้อพิพาททางกฎหมายโดยแท้เท่านั้น

ทั้งนี้ เพราะกฎหมายไม่ได้มีผลบังคับที่ราชกิจจานุเบกษา รัฐสภา หรือศาล แต่ผลแท้จริงเกิดในใจคน และคนนั้นไม่เคยแยกห่างจากบริบททางสังคมที่เป็นพลวัต

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กิตติศักดิ์ ปรกิติ. สิทธิของบุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค ๑. กรุงเทพฯ: จีระวิชาการพิมพ์, 2546.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2551.
- จิตติ ตังศภัทย์. กฎหมายอาญา ภาค ๑. กรุงเทพฯ: จีระวิชาการพิมพ์, 2546.
- จรัญ โฆษณานันท์. นิติปรัชญา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. อารยะขัดขืน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลดคิมทอง, 2549.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ). ความรุนแรงซ่อน/หาสังคมไทย. กรุงเทพฯ: มติชน, 2553.
- ชาตรี ศรีนวนนิต. การลงโทษจำคุก. วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโท ทางนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2502.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. กรุงเทพฯ: วิชาฯ, 2545.
- _____. แนะนำสกุลความคิดหลังโรงสร้างนิยม. กรุงเทพฯ: สมมุติ, 2554.
- ดาร์วิน เจริญศิลป์. การรับรู้กฎหมายและบทบาทของกฎหมายในการดำรงชีวิตของคนพิการ. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตร์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.
- ทรงศักดิ์ ปัญญา. การยึดที่ดินเอกชนโดยชาวบ้านในเขตลำพูนและเชียงใหม่ พ.ศ. 2533-2543. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.
- _____. การยึดที่ดินเอกชน: การปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางทรัพยากร โดยชาวบ้านในชนบทภาคเหนือ, ๒ รวมบทความที่ได้รับ

รางวัลวนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ฯ 53. 2553.

ไทพีศรีนิวัติ ภัคดีกุล, ประวัติศาสตร์กฎหมาย ตอน 1. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2545.

ธีรยุทธ บุญมี. มิเชล ฟูโกต์. กรุงเทพฯ: วิชาฯ, 2551.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย” *ชาติไทย, เมืองไทย,*
แบบเรียนและอนุสาวรีย์. กรุงเทพฯ: มติชน, 2538.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ปฏิรูปสังคมไทยหลังการเลือกตั้ง : บทบาทชนชั้นนำและ
การเมืองภาคประชาชน [ระบบ ออนไลน์]. ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
, http://202.28.25.30/index.php?option=com_docman&task=doc._details&gid=37&Itemid=95&lang=en
เมื่อ 20 กันยายน 2554.

มติชนออนไลน์. ศาลตัดสินจำคุกจินตนา แก้วขาว คดีล้มโต๊ะจีน บ. โรงไฟฟ้า
บ้านกรูด 4 เดือน ไม่รอลง อาญา [ระบบ ออนไลน์], ที่
http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1318312771&grpId=&catid=19&subcatid=1905 เมื่อ 12 ตุลาคม 2554.

พอล ฮอว์เกน, ภัควดี (แปล). ไม่สงบจึงประเสริฐ. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีนา, 2554.

ภัควดี วีระภาสพงษ์. สามัญชนเปลี่ยนโลก. กรุงเทพฯ: ของเรา, 2554.

มงคล เจริญจิตต์. *การรับรู้กฎหมายของผู้ใช้แรงงานในกิจการขนาดย่อม*
วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2551.

ปิยอร เปลี่ยนผดุง. *นิตินัยของบุคคลในการเล่นพนันชนไก่: กรณีศึกษา*
เครือข่ายการเล่นพนันชนไก่ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่.
วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2552.

ปรีดี เกษมทรัพย์. นิติปรัชญา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.

รัชนี้ นิลจันทร์. การเรียกร้องสิทธิของคนจน: กรณีการระเบิดของโรงงานอบลำไย.

วิทยานิพนธ์ศิลป ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2548.

สกล นิสารัตน์. กฎหมายอาญาและการลงโทษที่เหมาะสม: แนวคิด
ทางด้านปรัชญาและความยุติธรรมทางสังคม. วิทยา นิพนธ์นิติศาสตร์
มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545..

สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, “การถือแพ่งต่อกฎหมายของประชาชน” [ระบบออนไลน์],
มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนที่

<http://www.reocities.com/midnightuniv/newpage86.html>.

สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, “สันติวิธี: ทางเรื่องแห่งอดีตหรืออนาคต” ฟาเดียวกัน ปี 1
ฉบับที่ 4 (น่ายาสันติวิธี).

สุรกิจ ปัญจวิณิน. ความชอบธรรมกับการทำให้อารยะขัดขึ้นเป็นสถาบันใน
ระบอบประชาธิปไตยไทย. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิต คณะ
รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.

สุรวิรัตน์ แต่ชูตระกูล. ชาวประจวบฯ ขอกำหนดอนาคตตัวเอง. ประจวบคีรีขันธ์:
กลุ่มอนุรักษ์ทับสะแก, 2553.

สหณ รัตนไพจิตร. ความประสงค์ของการลงโทษทางอาญา: ศึกษาเฉพาะ
ประเทศไทย สมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญา และประมวลกฎหมาย
อาญา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527.

สายศิริ ด่านวัฒนะ. คำถามปลายเปิด ว่าด้วยชะตากรรมข้าซากของภาค
ประชาชน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมแห่งชาติ, 2554.

เสกสรร ประเสริฐกุล. การเมืองภาคประชาชนในระบบประชาธิปไตย.
กรุงเทพฯ: วิชาฯ, 2548.

ศรีสุวรรณ จรรยา. จำคุก 'จินตนา' 4 เดือนกับการแลกสิทธิชุมชน-สิทธิ
สิ่งแวดล้อมกลับคืนมา นับว่าคุ้มยิ่ง [ระบบออนไลน์]. ประชาไท, ที่
<http://prachatai.com/journal/2011/10/37396> เมื่อ 13 ตุลาคม
2554.

องอาจ เดชา. ศาลยกฟ้องคดีบุกรุกที่ดิน? ลำพูน? [ระบบออนไลน์], กลุ่มศึกษา
ข้อตกลงการค้าเสรีโดยประชาชน,
ที่ <http://www.ftawatch.org/node/7708> เมื่อ 12 ตุลาคม 2554.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. นิเวศประวัติศาสตร์: พรมแดนความรู้. กรุงเทพฯ: คบไฟ,
2545.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. “มือที่สาม” ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย. กรุงเทพฯ: คบ
ไฟ, 2549.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. จะรักกันอย่างไรในเมื่อเรายังไม่เข้าใจกัน. นนทบุรี: Oh
my God, 2553.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. ทฤษฎีและวิวิธยาของการวิจัยเชิงวัฒนธรรม. นนทบุรี:
อมรินทร์, 2553.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. การเมืองของพลเมือง: สู่สหสวรรค์ใหม่. กรุงเทพฯ: คบไฟ,
2550.

David M. Engel. ปาฐกถา เรื่อง Globalization and Legal Consciousness. ณ
ห้องประชุมชั้น 2 สำนักบริการ เทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ITSC) วันที่ 21 มกราคม 2554.

ภาษาอังกฤษ

Carl Cohen. *Civil Disobedience: Tactic, Conscience and the Law*. New York and London: Columbia University Press, 1971.

David M. Engel, "How Does Law Matter in the Constitution of Legal Consciousness", in Bryant G. Garth and Austin Sarat (eds), *How Does Law Matters?*. Northwestern University Press, 1998.

David M. Engel and Frank Munger. *Right of Inclision: Law and Identity in the Life Stories of Americans with Disablilities*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2003.

David M. Engel and Jaruwat S. Engel. *Tort, Custom, and Karma: Globalization and Legal Consciousness in Thailand*. Chiang Mai: Silkwarm, 2010.

David Lyon, "Obedience to Law" in *Understanding the Law*., Reading in the Philosophy of Law 3,4-6 (John Arthur and William H. Shaw., 2d ed., 1993)

Duncan Kennedy. *Toward an Historical Understanding of Legal Consciousness: The case of Classical Legal Thought in America, 1850-1940*, **Research in Law and Sociology** vol. 3 page 3-24. 1980.

Erik Luna, "Punishment Theory, Holism, and the Procedural Conception of Restorative Justice", *Utah Law Review* ,2003, p. 208.

Frank Munger, "Mapping Law and Society" in Austin Sarat, *et al* (eds)., *Crossing Boundaries: Traditions and Tranformations in Law and Society Research* . Evanston: Northwestern University Press, 1998.

James C. Scott. *Weapon of the Weak : Everyday Forms of Peasant Resistance*. London: Yale University Press, 1985.

_____. *The Art of not being Governed : an anarchist history of upland Southeast Asia*. London: Yale University Press. 2009.

Joel Feinberg. "Civil Disobedience in the Modern World" in Joel Feinberg & Hyman Gross eds. *Philosophy of Law 4th ed.*. Belmont, Calif:Wadsworth Publg. Co., 1991.

John Rawls. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Belknap Press, 1971.

Kim Shayo Buchanan. *Our prison, Ourselves: Race, Gender and the Rule of Law*. 29 **YLLPR** 1. 2010.

Ronald Dworkin, "Civil Disobedience" in *Taking Rights seriously*, London : Harvard University Press, 1978.

Tyrell Haberkorn. *Revolution Interrupted*. London: The University of Wisconsin Press, 2011.

สัมภาษณ์

โกวิททย์, นักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่นาหนองบง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2555 ขณะร่วมงานทำบุญอุทิศศพ และ สืบชะตาภูเหล็ก.

จินตนา แก้วขาว, เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ที่บ้านคุณจิตนา แก้วขาว หลังจากรับประทานอาหารเย็น.

ลุงปัน, ประชาชนบ้านแพะใต้ ที่เข้าร่วมขบวนการปฏิรูปที่ดินโดย ประชาชนบ้านแพะใต้, เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่ที่ดินปฏิรูปของป่าคำ บ้านแพะใต้ จังหวัดลำพูน พร้อมกับคุณสืบสกุล กิจนุกร นักวิจัย และนักพัฒนา

เอกชนที่ทำงานในพื้นที่พะโต๊ะได้มาเป็นเวลานาน จนถึงกับต้องคดีร่วมกันหลายคดี.

สุแก้ว ฟงฟู, แกนนำประชาชนบ้านพะโต๊ะได้ปฏิรูปที่ดินโดยประชาชน, เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่ที่ดินปฏิรูป ของป่าคำ บ้านพะโต๊ะ จังหวัดลำพูน พร้อมกับคุณสืบสกุล กิจนุกร นักวิจัย และนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่พะโต๊ะได้มาเป็นเวลานาน จนถึงกับต้องคดีร่วมกันหลายคดี.

สมัย ภัทรมี, แกนนำกลุ่มคนรักบ้านเกิดที่คัดค้านการทำการของเหมืองแร่ทองคำทับฟ้า อำเภอลี้ จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2555 ที่สถานีตำรวจนาดินดำ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ขณะชุมนุม ให้กำลังใจนายชาลิน กำแพงศรี แกนนำภาคประชาชนบ้านห้วยม่วงคัดค้านเหมืองทองแดงภูหินเหล็กไฟ ที่มีนัดสอบสวนคดีข่มขืนใจ หน่วงเหนี่ยวกักขัง หมิ่นประมาท และดูหมิ่นซึ่งหน้า.